

Наше Слово

PIK LXVI № 7 (3314) VARŠAVA, 14 ЛЮТОГО 2021 РОКУ
ЦІНА – зл. 4,30 zł (VAT = 8%) – CENA NUMER INDEKSU 366609

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК TYGODNIK UKRAINSKI UKRAINIAN WEEKLY
Інтернет-версія газети www.nasze-slowo.pl ISSN 0027-8254

«Делікатна і важлива – як багатокультурність»

Про справу знищення пам'ятної дошки у Перемишлі

У вівторок, 2 лютого, вранці мешканці міста помітили, що знищено кам'яну пам'ятну дошку, присвячену трьом видатним перемишлянкам: українській художниці Олені Кульчицькій, польській політичній діячці Вінценті Тарнавській та єврейській психоаналітиці Хелен Дойч. Дошку було встановлено в межах художнього проекту «Центр світів є тут» у вересні 2020 року. Утім, після того, як кресові середовища піддали сумніву легітимність увічнення прізвища Кульчицької з приводу її нібито комуністичної діяльності, дошка залишилася невідкритою.

Як повідомляли неофіційні джерела, вже в день встановлення дошки мер Перемишля Войцех Бакун зустрів численне незадоволення представників кресових товариств, які не погоджувались з фактом вшанування пам'яті українки на одному з перемиських будинків. Слід згадати, що очільник міста обійняв своїм почесним патронатом художню подію, в межах якої мало відбутися відкриття дошки. Проте, внаслідок тиску на нього, Войцех Бакун вирішив віддати справу на розгляд Інституту національної пам'яті. Варто підкреслити – оцінка ІНП не була необхідною для встановлення дошки, тому негативний висновок (про нього – далі) Інституту не означає, що дошка стала нелегальною.

Утім, з пошани до думки мера, художниці, організаторки проекту «Центр світів є тут», з ініціативи яких створено дошку, вирішили не відкривати її під час виставки і почекати на більш сприятливий момент, коли можна буде розвіяти усі суперечності, пов'язані з несправедливою оцінкою постаті і діяльності Олени Кульчицької. На жаль, цього не відбулося.

Що символізувала дошка?

У кам'яниці за адресою Ринок 26 у певний момент свого життя мешкали три видатні жінки різного походження та професій. Їхні шляхи, вочевидь, не перетиналися, але сам будинок становить доказ великої історичної та багатокультурної спадщини Перемишля. Саме цінності, що виникають з трактування міста як простору переплітання шляхів різних людей, зокрема жінок, роль в історії яких часто замовчується, були мотивацією для художниць, котрі почали у Перемишлі організовувати події під назвою «Центр світів є тут» (ми про це повідомляли на сторінках «Нашого слова»). Варто сказати, що жодна з цих художниць не має ані українського,

ані єврейського коріння. Утім, як Ліля Каліновська, так і Ядвіга Савіцька відчують, що різноманітність довкілля впливає на всіх, хто живе в даному просторі. Довкола ідеї дошки (матеріального підтвердження історичної багатокультурності Перемишля) зібралось велике коло однодумців, які своїми фінансовими жертвами долучилися до справи. Це були не лише поляки і українці, але й люди з різних країн, яким важливий гарний імідж цього міста. Автор проекту дошки, український дизайнер Андрій Філь, казав про дошку, що вона «делікатна і важлива – як багатокультурність». На жаль, швидко виявилось, що навіть надто делікатна як для однозначних силових аргументів сторони, котра має радикально обмежений горизонт думок.

Чи дошка була встановлена легально?

Так. За польським законодавством, щоби встановити будь-який елемент на будинку, потрібна, по-перше, згода власника будинку (у випадку дошки – спільноти мешканців кам'яниці), по-друге, згода реставратора пам'яток архітектури і мистецтв (якщо будинок внесений до списку пам'яток). Усі ці вимоги були дотримані, отже дошка була легальною, що треба підкреслити в обставинах дезінформаційної кампанії з боку представників кресових середовищ у соцмережах та локальних медіа. Думка ІНП (яка щодо Тарнавської та Дойч була позитивною, а щодо Кульчицької негативною) не відповідала потрібним формальним вимогам для таких документів та не мала юридичної сили, бо до Інституту звернувся неуповноважений для цього орган.

Здається, середовища, яким дошка у міському просторі заважала, це розуміли. Тому, крім дезінформації, вдалися до силових аргументів. Перша спроба знищення меморіальної дошки відбулася на початку січня цього року. З неї здерли чорну плівку, якою вона була вкрита, пошкодили в одному місці чимось гострим, пробували відкрутити один із чотирьох гвинтів. Через декілька днів з'явилася інформація про рішення ІНП.

В чому полягають закиди щодо Олени Кульчицької?

Польський інститут національної пам'яті видав негативне рішення стосовно української художниці, яка в 1951-1955 роках була депутаткою Верховної Ради УРСР, а значить – пропагувала комуністичний режим.

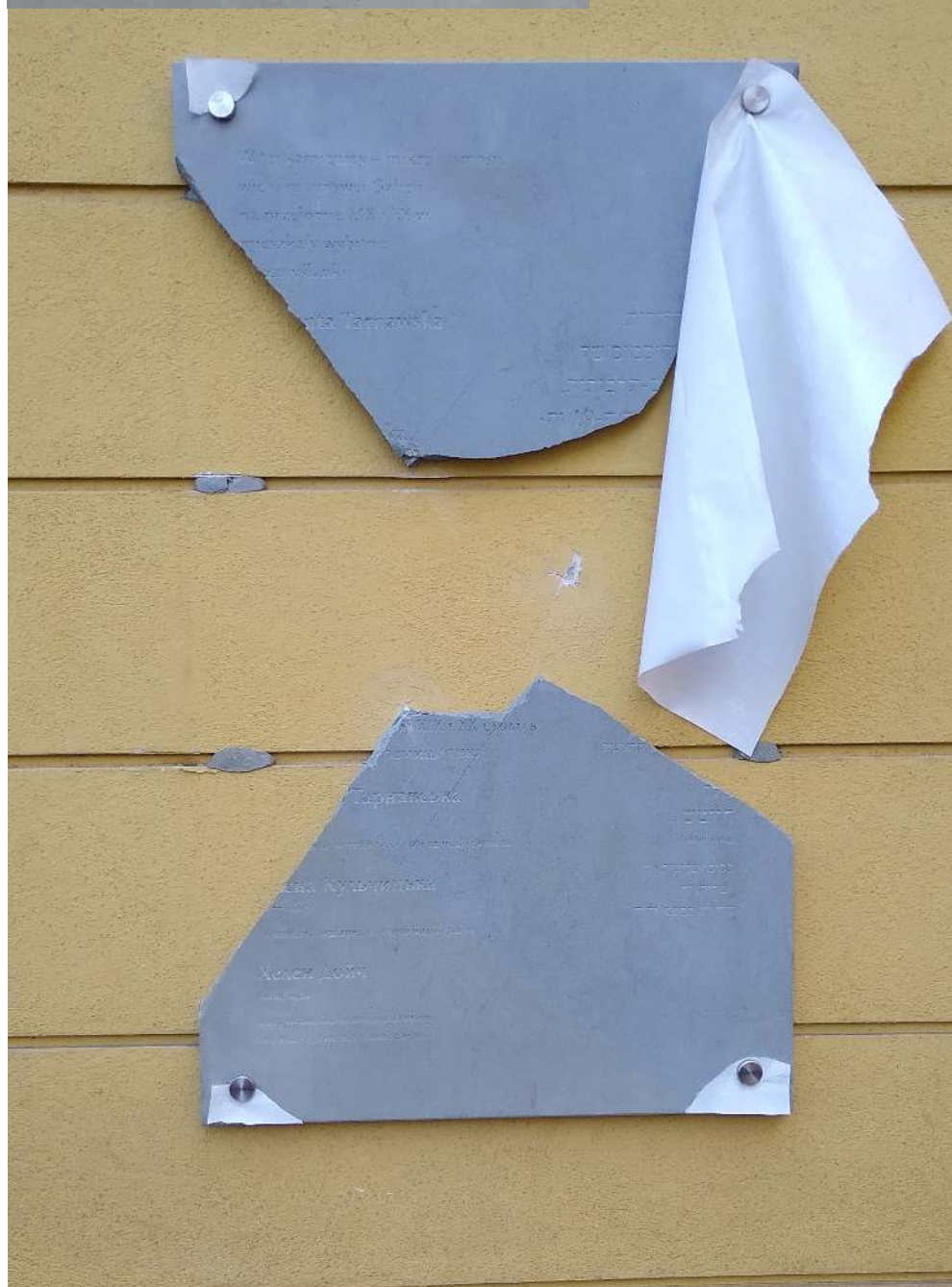

Фото: Гора Горківа

Думати поза схемою: спроба відповіді Ігореві Горківу

ІГОР ІСАЄВ,
журналіст

Дорогий Ігорю, — дозволь, відповідаючи Тобі, звертатимуся так, як у житті, а не пишучи в третій особі — Ігореві Горківу. Отже, Ігорю, дуже Тобі дякую за Твою реакцію на мій текст. Дуже тішить, що нарешті на шпальтах «НС» виникла дискусія, котру я називаю у своєму тексті «програмною».

Слово «програма» — ключове у заголовку і задумі моєї спроби підсумку. Вона — заклик думати нешаблонно, хоч Ти і сприймаєш мій текст так, нібито він є підсумком «громадської роботи багатьох людей»: *«Цей текст, попри заголовки, не є синтезом висловів діячів ОУП: критичні вислови членів організації переплітаються з мріями автора»*. Вірю, що це непорозуміння виникло не зі злої волі.

Завданням же мого тексту була спроба знайти баланс між питаннями: куди ми йдемо? куди йти **мусимо**? і головне — куди ми йти **хочемо**?

Тому я й вжив як одне зі слів-тригерів — слово «мрія». Ти їх називаєш «необмеженими» і зводиш до «„500 тисяч плюс” щорічно для кожного відділу, „50 тис. плюс” для кожного гуртка і вертоліт для голови організації». Я тому і пишу на початку тексту про ідею, бо моя «необмеженість мрій» — не про фінанси. Єдине місце, де я вказую в тексті на щось, що пов’язане з грошима, — це медіаприсутність в інтернеті (проект розвитку я вже представив Петрові Тимі, і його фінансова сторона значно скромніша). Я бачив в останні роки медіапроекти, які зі скромної мрії — при наявності в них потужної ідеї — перетворилися на важливі ресурси. Зрештою, не тільки я про це пишу — візьми будь-яку роботу з соціальних інновацій, у котрій також оперують подібними поняттями (хоч би «The Open Book Of Social Innovation» Робіна Муррея, Жюлі Кольє-Грайс і Джоффа Малгена, перша стадія змін в них це — «спонуки, натхнення та діагнози»).

Мій текст, власне, і був спробою діагнозу, та більше — спонуки і натхнення, котрі я окреслив «мрією». «Фактори, що підкреслюють потребу в інноваціях, — криза, скорочення витрат державою, погана ефективність та стратегія, **але також натхнення, його іскри, від творчої уяви до нових доказів**», — пишуть про зміни спеціалісти. Якщо ми хочемо інноваційності у нас — а, власне, цього від нас вимагає час — то просто мусимо цей етап пройти, і я хотів би, щоби мій текст був у цьому цеглинкою.

У спробах діагнозу якраз важливий конфлікт, про що я згадав у своєму тексті і що Ти, Ігорю, неправильно інтерпретуєш, — як деструкцію, котру протиставляєш «згоді». Ти не даси, і я не дам, і організація не дасть властивої інтерпретації будь-чого, якщо поряд не буде контраргументації, спаринг-партнера відповідної ваги і вмінь. Без цього і організація, і ідентичність стають «колом взаємного захвату». Саме ідеєтворчий конфлікт я мав на увазі — хоч погоджуюся з Тобою, Ігорю, що будь-який конфлікт може пройти точку неповернення, після якого він стає нищівним. Це ми дуже добре бачимо в сьогодиншній польській полі-

тиці, у якій влада і опозиція — протистояння між якими планувалося як щось продуктивне — нині просто з обох боків нищать сенс демократії в цій країні. Бо що занадто, то не здорово, і не тільки в конфлікті, а в будь-якому процесі.

В деяких комерційних виданнях, з якими я співпрацював, головний редактор брав до уваги ідеї, які мають зовсім різне спрямування, а часто конфлікт — ідеї журналістів і рекламного відділу. З цього зазвичай виходив добрий баланс між тим, що суспільно важливе, і тим, що продається. Медіа розвивалося завдяки такому конфлікту — а не через завідоме прийняття однієї з точок зору — котру Ти називаєш «медіальною стриманістю», обгрунтовуючи, що «не все на продаж, не вся діяльність мусить бути скерована на рекламодавця».

У Твоїй тезі є сенс, проте добре було б, якби Твоя позиція була зіставлена з аргументами того, хто рекламою займається, — і тільки це я хотів сказати, Ігорю.

У нашій організації більшість людей — це безперечно громадські активісти, дуже часто волонтери. Але є також професіонали з інших галузей, ніж громадська діяльність, і важливо розуміти, що вони реагують на дійсність з іншого «стілця»: політики, вчителі, юристи, історики, журналісти, бізнесмени. Це неабиякий плюс, котрим може похвалитися далеко не кожна організація, і важливо, щоб наша аргументація була полігоном до конструктивної дискусії, а не ставала аксіомою. Одна з моїх мрій — про що я не один раз писав і на що Ти, Друже, один з небагатьох, відгукувався — щоби ця дискусія відбувалася в наших медіа, відкрито, а не в зачинених кабінетах. Щоби кожен мав змогу з нею ознайомитися, відчуті, що організація не просто відтворює застарілі схеми (знаю це з досвіду «НС»), а інтенсивно рухається вперед. Щоб це сприймалося не як криза, «обнулення» чи «скруті становища» — про що пишеш Ти. Щоб це не були ті самі слова, які заволодівають нашими поглядами і заважають йти далі, — про що пишу я. І тут між нами немає незгоди, я переконаний, що в багатьох тезах ми з Тобою знайдемо — і знаходимо — спільні точки оперття, хоча й відмінну інтерпретацію чи аргументацію. Знаєш, є такий старий єврейський анекдот: перед однією з молитов половина тих, хто моляться, встала, а інша половина залишилася сидіти. Ті, що сиділи, почали обурюватися на тих, які встали, і навпаки. Ребе вирішив звернутися за порадою до старого Мойше. Представники тих, що стоять і що сидять, теж вирушили з’ясовувати, якої традиції слід триматися: одні казали, що наша традиція — стояти, інші — сидіти. «Значить, стояти/сидіти під час цієї молитви — це наша традиція?» — питав ребе. — «Ні», — заперечив старий Мойше, — «це не наша традиція». — «Мойше, але вони весь час сперечаються». «Ось це і є наша традиція!» — вигукнув Мойше.

Як закид, ти пишеш мені: *«сам Ісаєв, як громадянин України, був редактором оупівського порталу prostir.pl (як стартував Простір, а як він закінчив — це інше питання), і також на співпраці з Об’єднанням збудував собі популярність»*. Тішуся, що Ти представляєш мою популярність як факт, водночас мушу прояснити й інші факти. Портал, котрий я вів, високо ставили експерти, котрі займалися оцінкою проектів нацменшин (серед яких була Богуміла Бердиховська), проте закінчив діяльність у 2018 році через брак міністерської дотації і загалом — заполітизовану інтерпретацію «українського» питання. Я погодився

вести портал на волонтерських засадах, оплачував його хостінг, проте минулого року Об’єднання, у порозумінні зі мною, вирішило відключити хостінг проекту. На момент закінчення його роботи prostir.pl мав одну з найкращих відвідуваностей серед проектів нацменшин, володів також непоганою базою мультимедіа, застосовував у своїй праці інноваційні для нашої організації способи донесення інформації про українців у Польщі — як-от тести та опитування. Ти, зрештою, зробив для порталу напрочуд цікавий і популярний тест про Народний дім і український Перемишль. Те, що цей тест пройшло більше людей, ніж кількість української меншини в Польщі загалом, — це успіх і Твоєї ідеї, і копіткої праці редактора над самим порталом як платформою та його охопленням аудиторії.

Ти говориш — що я завдяки ОУП збудував свою популярність, закидаєш мені «хайп» (хуре), тобто непотрібний шум. ОУП, з яким я ототожнююся і членом якого є я зі свідомого вибору, — один з елементів моєї ідентичності. Для мене Об’єднання — не тільки організація, це ідея, це один зі стовпів розуміння того, ким і де я є. А своєю, як Ти пишеш, популярністю, я якраз і будую на тому, ким і де я є, хоч ОУП тут не єдиний елемент. Я намагаюся писати й говорити полькам і полякам про важливі для українців справи своєю мовою (своєю в сенсі побудови фраз, ідей і речень — бо мова назовні, звісно, польська). Також я пишу про ті речі, про котрі мене просять написати: про локальні і неочевидні теми, про допомогу хворій дитині в Україні, про іммігрантів у скрутній потребі, про збір коштів на стипендіальну програму «Калина» тощо. Це і є якраз те, про що ти пишеш в контексті «лідера» — «слухати»: я намагаюся слухати тих, хто до мене звертається. Водночас лідер у моєму розумінні не тільки слухає — він також намагається конфронтувати свої ідеї з ідеями тих, кого слухає. Далеко не всі в ОУП підтримали запропонований Петром Тимоєм проект про боротьбу з мовою ворожнечі в інтернеті, або точніше: підтримали, та з великими застереженнями. Можливо, якби цей проект був винесений на голосування всім членом організації, вони б його відхилили. Проте лідер якраз не тільки слухає, а й бачить майбутнє: тому проект вдалося провести, і його результати відчутні, про що я пишу і польським друзям у своєму блозі, і українським читачам на сторінках «Нашого слова». Бувають часи, коли варто зробити крок поза огорожу, що її перед тобою намагаються поставити, — Тима це зробив, хоча далеко не кожен міг.

А можливо, Ти бачиш «непотрібний хайп» у тому, що я зайнявся справою вулиць на честь вбивць в Сагрині — Яхимка в Томашеві-Люблінському чи Басая в Грубешеві? Чи що зорганізував групу громадян, які в підтримку Григорія Куріяновича — і я разом з ними — подали заяви до прокуратури на самих себе, повторюючи правдиві слова Куріяновича про злочин у Сагрині? Чи що таким самим чином, подаючи на себе до прокуратури, протестував проти нової редакції закону про ІНП? Чи був у цьому шум? — Без сумніву був, і про те йшлося. Чи цей шум був непотрібний? — Ні, бо важливо було звернути увагу польського суспільства на ці речі. Прощу, не зіставляй це зі «збиранням лайків» чи «притягуванням контрверсій» — і тим більше, не протиставляй це «згоді». Польсько-українська співпраця має не одне обличчя і не одну схему — і громадянській опір (не плутати з політичною діяльністю) є одним з таких облич. У такі моменти польській владі протиставляюся не тільки я як українець — я роблю це спільно з польськими приятелями, і може в цьому є

елемент етосу «Кшижової»? Звісно, не кожен може це робити, наражаючи себе на кримінальне переслідування — і не від кожного це вимагається.

Я знаю, що існує в нашій громаді хибна інтерпретація «провокування поляків» — вона не нова, проте варто не піддатися цій хибі. Радикали не потребують провокації, щоб обуритися: вони завідомо спровоковані вже тому, що вони є радикалами (добре про це пише Богдан Гук у своїй книзі «Ukraina. Polskie jądro ciemności»). Як би «обережно» не поводитися як-небудь помітні представники нашої громади в останнє тридцятиліття, доходило до такого моменту, коли вони ставали перед величезним напором більшості саме як українці. Так ось, коли я розмістив у своєму блозі текст про знищення дошки в Перемишлі (написаний суто згідно з інформацією, що мені надіслала Анна Домбровська) — знаєш, що мені написали у відповідь? «Co Pan jeszcze robi w tym kraju?», «Ten szkodnik pluje nam, Polakom w twarz», «A skąd ukraiński nacjonalista (banderowiec) wziął się na tej grupie?», «Mieszkańcy Przemysła nie chcą żeby ukraińscy wyznawcy skrajnego nacjonalizmu pisali nam historię» (ориг. правопис). Подібні слова і способи аргументації багатьом із нас відомі, проте їх не отримує полька Анна Домбровська, яка про це пише того самого дня і на яку вказують пальцем «Kresy.pl». Це не є наслідком того, що Ти чи я **робимо щось неправильно** — так відбувається тому, що **ми просто є**. Проблема (або, як Ти пишеш, виклик) є, він/вона великі, не варто тут шукати вини, а тим більше займатися віктимблеймінгом між собою.

Окрема тема, про яку Ти зі мною дискутуєш, — це мігранти і меншина, тут Ти закидаєш мені стереотипне мислення в моєму припущенні, що ідентичність меншини з появою масової української міграції все частіше відштовхується також від мігрантів. Що ж, стереотипне мислення можна закинути кожному, хто ставить тези в цій дискусії: просто тому, що в нас немає ще комплексних досліджень взаємин меншини і мігрантів (хоч цим уже займається Патриція Тшешинська з Ягеллонського університету). Сенс, котрий я вкладав у цю частину свого тексту, — подумати про мігрантів не тільки «операційно». Те, що громада їм допомагає — за це, звісно, величезна подяка волонтерам нашої організації. Але варто задуматися, що виникає на стику наших ідентичностей, і як на них дивитися в найближчому вже майбутньому. Сенс цієї абстрактної на перший погляд розмови — дуже важливий, це значить притік нових кадрів і ідей до організації, збереження і продовження величезної історичної спадщини українців Польщі. Поговорімо про це окремо, тут потрібна серія дискусійних текстів на шпальтах «НС», і я дуже хочу, щоби вони з’явилися.

«Українці з меншини, які цим займаються, не роблячи з цього медіашоу, чують, що вони щораз частіше відштовхуються від громадян України у Польщі — це елементарний брак пошани і зрозуміння до суспільної (!) роботи багатьох людей», — пишеш Ти мені, і це звучить як персональний закид. Я писав про те, що відштовхується — як точка відліку, пункт оперття — ідентичність, а не самі люди. Якщо в своєму тексті я примішав чи переінакшив сенс чиеї роботи — перепрошую, це не мало таким чином прозвучати.

Проте певна етична обережність, імовірно, не дозволила Тобі прямо вказати, що це особисто я роблю медіашоу та не маю елементарної поваги до громадської роботи представників меншини. Якщо своїм текстом Ти це намагався мені сказати — то це просто неправда. Якщо ж не це — то що саме Ти хотів мені сказати? ■

ГРОМАДСЬКІ ВІСТІ

Українці допомагають збирати кошти на лікування дітей

Фото з фейсбук-сторінки школи у Бартошицях

У Польщі 29 січня відбувся 29-й фінал Великого оркестру святкової допомоги (ВОСД). Цього року у межах акції збирали гроші для лікарень, що спеціалізуються в дитячій ларингології та отоларингології. Через епідемію коронавірусу цьогоріч фінал ВОСД відбувається в обмеженій формі. До збірки в публічному просторі включилися 120 тисяч волонтерів, зареєстровано 79 штабів. До благодійної акції приєдналися також і члени української меншини, зокрема учні українських шкіл. Серед цьогорічних волонтерів, які збирали гроші на ВОСД, є учні Початкової школи ім. Лесі Українки в Бартошицях (на фото). Натомість учні Школи ім. Тараса Шевченка у Білому Борі передали на аукціон Великого оркестру святкової допомоги власноруч виготовлені дерев'яні статуетки тварин, а також двомовний новорічний календар з рецептами польської та української кухні. Для аукціону приватні особи (які хочуть залишитися анонімними) подарували теж картину художника-примітивіста з Лемківщини Епіфанія Дровняка (Никифора) під назвою «Костел» та виготовлений вручну браслет з вишиваними мотивами.

Слід нагадати, що у попередні роки українські музиканти як з Польщі, так і з України активно включалися у благодійні концерти. Під час 29-го фіналу ВОСД також відбулися такі концерти, проте лише у великих містах і без участі публіки, тож участь у них змогла взяти менша кількість гуртів та колективів. Цього року з оркестром у студії під Палацом культури і науки у Варшаві виступив польсько-український гурт «Еней», а у Вроцлаві — польсько-українська «ДагаДана». Український гурт «The Ukrainian Folk» з Гурова-Ілавецького подарував для аукціону свою платівку «За потоком».

Графічним символом ВОСД є червоне сердечко. Його отримують люди, які вкинули пожертву до коробки-скарбнички оркестру. Волонтерів можна зустріти не лише на вулицях польських міст, але й за кордоном: у Великобританії, США, Канаді. Треба сказати, що про цю акцію знають і приєднуються до неї також українці, які емігрували з Польщі до США чи Канади.

Впродовж років існування цього фонду для польських лікарень було закуплено обладнання на суму понад 900 мільйонів злотих. Ідею Великого оркестру підхопили і в Україні, там у 2006 році було утворено Всеукраїнський благодійний фонд «Серце до серця». Він уже кільканадцять років проводить збір грошей для закупівлі медичного обладнання, яке рятує життя дітей. Завдяки співпраці польського та українського фондів, 7 березня 2014 року у Варшаві організовано концерт, на якому грали польські рок-зірки. Це був підсумковий концерт 22-го фіналу ВОСД, під час якого волонтери збирали кошти для українців, що отримали поранення на Майдані та лікувалися у той час у лікарні у місті Познань.

Музей лемківської культури відкрився для відвідувачів

Музей лемківської культури, розташований на південному сході Польщі в селі Зиндранова (Підкарпатське воєводство), з 2 лютого знову відкритий. «Запрошуємо відвідати музей серед прекрасних зимових пейзажів», — пишуть його власники на своїй фейсбук-сторінці. Зараз він відкритий для відвідувачів з вівторка по неділю, з 10:00 до 16:00, в понеділок залишається закритим. Вхід до музею можливий лише із захисними масками та дотриманням безпечної (2 м) відстані між людьми (не стосується тих, хто проживає разом). Будівлі музею не можуть одночасно вмістити більше однієї людини на 15 кв.м.

Музей лемківської культури в Зиндрановій був заснований у 1968 році завдяки зусиллям її корінного мешканця Теодора Гоча. Його діяльність спрямовується на захист та збереження для майбутніх поколінь матеріальної та духовної культури лемків і Лемківщини.

Виставка «Лемківська казка» у Криниці

Музей Никифора в Криниці-Здруй запрошує на виставку «Лемківська казка» («Łemkowska Bajka»). На ній можна буде побачити роботи Лідії, Ірени та Анни Коцур.

Сестри Коцур — художниці з Горлиць, які також професійно та художньо пов'язані з Краковом. Основна сфера їхньої творчості — графічне мистецтво. Незважаючи на молодий вік, вони вже здійснили помітний внесок у культурне життя Лемківщини. Саме цей регіон постійно присутній у роботах мисткинь, це головне джерело натхнення для їхнього мистецтва. У їхніх роботах помітні елементи, які нам відомі з лемківських пейзажів, зокрема церкви. Другим за важливістю джерелом натхнення для роботи сестер Коцур є природа регіону, де вони народилися, особливо Низьких Бескидів. На обрисах гірських хребтів, що з'являються на малюнках, ми легко впізнаємо бескидські полонини. Однак гори не є основною темою композиції, вони, як правило, є фоном, щоб виразити багатство рослинного світу. На виставці також представлені ліногравюри, зроблені батьком художниць Міхалом Коцуром. Він був дуже талановитою людиною і великим авторитетом для своїх дочок. Роботи цього автора не представляють Лемківщину настільки «казково» та поетично, як можна побачити у творчості його дочок. Митець показує красу архітектури церков у лемківських селах більш реалістично. Він документує будівлі, що занепадають під тягарем часу, або навмисне зруйновані об'єкти, як-от вежа та куполи каплиці у селі Баниця.

«Відвідування виставки творів Лідії, Ірени та Анни Коцур та потрапляння у світ їхньої «лемківської казки», безумовно, розширить наші знання про Лемківщину. Виставка також показує, що художня культура сучасної Лемківщини, найчастіше представлена кризь призму фольклору, насправді є набагато багатшим явищем», — заохочує відвідати виставку Збігнев Волянн, керівник музею Никифора в Криниці.

Музей відкритий для відвідувачів з вівторка по суботу і працює за адресою: Бульвари Дієтля 19 (вілла «Романівка»).

Два українські фільми номіновані на Оскар

Скріншот з відео

Американська академія кінематографічних мистецтв і наук оголосила список повнометражних фільмів, що допущені до розгляду на 93-тій премії «Оскар», у ньому є два українські фільми. Про це повідомила пресслужба Державного агентства України з питань кіно.

У категорію «Міжнародний повнометражний фільм» потрапила стрічка Валентина Васяновича «Атлантида». Нагадаємо, що картина отримала приз за найкращий фільм програми «Горизонти» на 76-му Венеціанському кінофестивалі у 2019 році. У ньому розповідається про перемогу України у війні з Росією. Дія картини відбувається на Донбасі в 2025 році. На екрані демонструють наслідки військових дій, які зробили територію непридатною для життя. Всього Американською кіноакадемією до цієї категорії включено фільми з 93 країн світу.

У категорію «Документальний повнометражний фільм» потрапила документальна стрічка Ірини Цілик «Земля блакитна, ніби апельсин» (на фото), що отримала кваліфікацію як переможець Санденсу та учасник Берлінале. Це дебютний фільм української режисерки. У стрічці йдеться про сім'ю, яка живе в так званій «червоній зоні» Донбасу, де вже шостий рік тривають воєнні дії. Буденність для цивільних людей у прифронтовій зоні докорінно змінилася. 36-річна Ганна сама виховує чотирьох дітей. Обстріли у Красногорівці, де живуть герої стрічки, не припиняються. Але, незважаючи на всі труднощі, ця родина є дуже дружною і життєрадісною. Мама й діти мають

захоплення, грають на музичних інструментах і, що найцікавіше, знімають самотужки фільми про своє життя під час війни. У переліку на премію «Оскар» представлено 238 повнометражних документальних фільмів.

Номінантів на премію оголосять у середині березня. 93-тя церемонія вручення Оскара за досягнення у галузі кінематографу за 2020 рік відбудеться 25 квітня 2021 року в Лос-Анджелесі.

У Варшаві відкрилася виставка робіт митця, натхненням якого був Львів

У Музеї сучасного мистецтва у Варшаві відкрилася виставка робіт польсько-єврейського художника Генрика Стренга (Марек Влодарського). Експозиція «Генрик Стренг / Марек Влодарський і єврейсько-польський модернізм» супроводжується описами трьома мовами: англійською, польською та українською.

Генрик Стренг народився у Львові, помер у Варшаві (1898-1960). У Львові був членом авангардної групи Artes, товаришував з Деборою Фогель і Бруно Шульцом. Пережив гітлерівську окупацію, ховався під фальшивим ім'ям Марек Влодарський, у 1944 році утік до Варшави. Був арештований та висланий у табір в Штуттгоф біля Гданська. Після війни став професором Варшавської академії мистецтв.

Його називають художником, який навчався у найкращих, але завжди шукав власний шлях. На переломі 20-30-х років він творив сюрреалістичні роботи. Після війни був одним з найважливіших авторитетів у сфері сучасного мистецтва.

Досі доробок художника визначають як такий, що сформувався передусім під час навчання у Франції. Проте Генрик Стренг черпав також натхнення з єврейської культури та львівської традиції. Для робіт митця найбільшим натхненням був Львів, його передмістя, звичайні мешканці. На виставці можна буде побачити фотографії вулиць та відео того періоду, послухати львівські пісні.

Виставку можна подивитися до 9 травня цього року. У випадку ускладнень, пов'язаних з пандемією, музей організовуватиме низку екскурсій онлайн. Після закриття експозиції у Варшаві, виставка від 30 травня до 1 серпня буде показана у Національному музеї Львова.

У Львові слизькі тротуари в парках посипають... кавовою гущею

У парку «700-річчя Львова» замість піщаної суміші вирішили спробувати посипати доріжки кавовою гущею. Поки що це експеримент, — повідомляє портал zaxid.net.

«Львів вважається кавовою столицею України — і львів'яни, і гості міста люблять пити каву. Тому тут існує величезна мережа кафе», — зазначила ініціаторка, радниця міського голови Львова Ірина Оршак. Саме тому народилася ідея спробувати використовувати кавову гущу для боротьби з ожеледицею. Йдеться лише про парки, дороги у дворах, тротуари посипати кавою не будуть. Наразі в рамках експерименту посипано доріжки в одному парку.

«Ми побачимо, як це буде працювати. Коли буде гарна погода, подивимося, чи розтане лід», — каже радниця міського голови. За її словами, кавова гуща ще й має корисні властивості та позитивно впливає на ґрунт і зелені насадження, а також не шкодить лапам тварин. Ірина Оршак прийшла до цієї ідеї, прочитавши в соціальних мережах, що такий спосіб боротьби з ожеледицею застосовується в парках інших країн. Лід розтає, оскільки кавова гуща має природну кислотність та консистенцію, подібну до піску або солі.

Львівський портал zaxid.net пише, що місто домолося з кількома кафе про те, що вони безкоштовно дадуть кавову гущу для посипання доріжок. За словами Ірини Оршак, на це зголосилося значно більше кав'ярень і навіть офісів, ніж потрібно. До речі, одна кав'ярня в центрі міста збирає в середньому близько 30-50 кілограм гущі на день. Але комунальники поки що не поспішатимуть її забирати, адже спершу хочуть побачити, чи успішним стане експеримент в парку «700-річчя Львова». І, можливо, вже наступної зими почнуть використовувати більше кави у боротьбі з ожеледицею.

Опрацював на основі повідомлень **Павло ЛОЗА**
Більше новин шукайте на сайті: nasze-slowo.pl

Будинок, на стіні якого висіла дошка

Фото авторки статті

Продовження з 1 сторінки

ІНП не взяв до уваги факти, що **Олена Кульчицька** була депутаткою від тодішньої інтелігенції, ніколи не належала до комуністичної партії, а у своїй діяльності допомагала багатьом політичним в'язням і репресованим. Як повідомляє колектив Національного музею у Львові ім. Андрея Шептицького, філією якого є Музей Олени Кульчицької, Інститут нацпам'яті Польщі не взяв до уваги інформацію, представлену музеєм:

«Керівництво інституту, не взяло до уваги аргументацію, яку подав музей в офіційній відповіді інституту від 29.10.2020 № 410. Національний музей, який володіє мистецькою та архівною спадщиною художниці й досліджує та популяризує її діяльність, спираючись на документальні матеріали, спростував закиди про те, що Олена Кульчицька співпрацювала із режимом і, тим паче, пропагувала його ідеологію.

Як відомо, упродовж 1909–1938 років Олена Кульчицька мешкала і працювала у Перемишлі, викладала у Другій державній вчительській семінарії. Підтримувала і брала участь у роботі українських товариств і організацій, була активно причетною до створення музею «Стривігор». Політичною діяльністю не займа-

лася. Натомість у роки Першої світової війни та національно-визвольних змагань українського народу займалась активною благодійною та харитативною діяльністю. Навесні 1939 року переїхала до Львова. Присвятила своє життя творчій, науковій та педагогічній праці. Була депутатом до Верховної Ради УРСР (1951–1955), членом Спілки художників (Львівського відділення), але до кінця своїх днів залишалася безпартійною. І саме до Олени Кульчицької зверталися репресовані радянською владою українські діячі культури, яким вона надала допомогу, — О. Дучимінська, В. Свенціцька, Я. Музика, М. Батіг та інші. Це засвідчують документи, які зберігаються в архіві музею. Однак, на превеликий жаль, ці факти не було взято до уваги».

Коментарі до справи

Після знищення дошки пролунало чимало обурених коментарів від поляків та українців. Посольство України у Польщі на своїй фейсбук-сторінці написало:

«Рішуче засуджуємо акт вандалізму — знищення у Перемишлі меморіальної таблиці українській художниці Олені Кульчицькій, польській активістці у боротьбі за незалежність Вінценті Тарнавській та американській психоана-

літичині Хелен Дойч! Посольство перебуває у контакті з правоохоронними органами Республіки Польща. Винні у скоєному повинні бути притягнуті до відповідальності!».

Ліля Каліновська і Ядвіга Савіцька, кураторки виставки «Центр світів є тут», ініціаторки встановлення дошки, повідомили про знищення меморіальної дошки поліцію.

«Мені дуже прикро через те, що сталося, — каже Ліля Каліновська. — Все, що відбулося довкола цієї дошки, говорить більше про нашу багатокультурність, ніж сама дошка. Треба ще багато працювати над тим, щоб така ініціатива в нашому місті могла успішно відбутися».

Справу коментує також голова Перемиського відділу ОУП Ігор Горків (організація була партнером у реалізації двох частин проєкту «Центр світів є тут»):

«Знищення таблиці є дуже сумним фактом. Ініціатива, яка мала показати багатокультурну спадщину міста, зустрілася з брутальною силою. Думаю, що до цього призвела кампанія брехні проти Кульчицької, якій приписується, що була комуністкою, і що дошка була встановлена нелегально.

На жаль, є люди, котрі в це вірять, а, як показали останні дні, їхнє знання про історію і культуру обернено пропорційне до їхньої фізичної сили. Нище знищення меморіальної дошки лише підтверджує, що вона була легальною: не було законного способу, щоб її зняти (ініціаторки мають юридичний висновок у цій справі). І, здається, це розуміли люди, які не погоджувалися з ініціативою, тому вирішили її розбити.

Гляньмо з іншого боку на те, що відбулося: якщо хтось хоче усунути з міського простору українку, то разом з нею усуває польку і єврейку. Це дуже промовистий образ — якщо з ненависті до українців хочеш затерти фрагмент минулого Перемишля, то розбиваєш водночас те, що в ньому є польського і єврейського, — тобто знищуєш багатство та образ міста. Це дуже сильний сигнал, у першу чергу для більшості наших мешканців.

Ця ситуація, на мою думку, показує два обличчя Перемишля. Одне — лагідне, відкрите до всіх, яке у вересні 2020 року вдень на очах мешканців і гостей міста розкажує про трьох видатних перемишлян. І друге обличчя — з брутальною силою, яке посеред ночі розбиває чийось власність. Це фактично атака на образ міста, яке не відкидає інші національності, а вважає, що присутність у минулому і теперішньому інших народів у Перемишлі є його здобутком і шансом. І варто пам'ятати про те, що дошку фінансували великою мірою перемишляни — і українці, і поляки. Кошти було зібрано дуже швидко, а жертводавці (незалежно від національності) казали, що підтримають і наступні такі ініціативи, що показують культурний потенціал Перемишля. Треба подякувати кураторкам проєкту, завдяки яким ця пам'ятна дошка (законним шляхом!) з'явилася в просторі міста. Маю надію, що поліція знайде винних, а таблиця повернеться на своє місце».

«Наше слово» звернулося за коментарем до мера Перемишля Войцеха Бакуна. Він на звернення на час виходу в друк газети не відповів. Справою зараз займається поліція. ■

Катерина КОМАР-МАЦИНСЬКА

ЗАПИСКИ МІГРАНТКИ

І в кінці ти зрозумієш, навіщо все було

Продовження з «НС» № 5

Після пів сотні відмов у роботі іноді я виходила вночі на вулицю і просто плакала від безвиході. Здавалося, що мій ідеальний світ зруйнований, доведеться повертатися додому, але я не хотіла ось так просто відпустити Польщу і здатися.

Отож, затягнувши пояс, я почала ще з більшою силою шукати роботу — і знайшла! В одній із фейсбук-груп було оголошення про пошук медіамаркетологів у фірму, що працює з архітектурою та послугами ремонту (а хочу згадати, що ще під час локдауну в Україні я пройшла курс з маркетингу в соціальних мережах). Не очікуючи нічого, крім ще однієї відмови, я вирушила в офіс, розташований так далеко на окраїні Варшави, що іноді здавалося, що мене заманили в бараки якісь ма- ніяки.

Приїхавши, трошки нервувалася, бо, як здавалося на той момент, це був останній шанс чогось досягти. Попри страхи і хвилювання, я усе ж відповіла на всі необхідні запитання з маркетингу, реклами в гуглі, склала тест на знання польської мови і почула: «Ми вам перетелефонуємо». З посмішкою на обличчі я вийшла з офісу, роздумуючи про те, куди мені ще податися, аби заробити грошей і віддати борги.

Приїхавши додому, продовжила пошуки роботи в будь-якій сфері. Але навіть у «Жабці», де загалом беруть усіх, мені, на жаль, відмовили. Та наступного дня мені дійсно передзвонили і запросили на роботу. Це був якийсь шок, щастя, купа емоцій, що накривали мене немов морська хвиля. Це було відчуття перемоги, солодкий смак того, що я не здалася і повірила в себе, давши собі ще кілька тижнів на пошуки.

З того моменту я почала працювати як фрілансерка з цією фірмою і робити

їм рекламу. Усе польською, усе нове, навіть незважаючи на те, що колись я пройшла курс реклами. Можна сказати, що, працюючи, я навчалася. Паралельно. А враховуючи ще й те, що в мене «на носі» був диплом, який я мала захищати в Україні, сили просто покидали. Особливо моральні.

Але попри всі ці складнощі, я вирішила ще й відкрити власну агенцію зі створення реклами. Отже, нарешті я працювала в медіасфері, робила фотосесії, рекламні відео та тексти і щодня знайомила з людьми, які є для мене прикладом в усьому.

Водночас я знімала і викладала відео на своєму ютуб-каналі, де розповідала про свій шлях у Польщі та труднощі, які у мене виникали, допомагала іншим мігрантам порадами щодо документів. А в один з днів вирішила зняти відео польською мовою — за два дні воно набрало більше 10 000 переглядів. Після чого мене помітили і взя-

ли інтерв'ю для одного з популярних порталів у Польщі. І це так дивно, адже буквально кілька місяців тому в мене не було навіть їжі!

Так за кілька місяців боротьби за своє місце у цій країні, за весь цей час страждань і бідності мені вдалося побороти перешкоди і вийти переможницею насамперед для себе. Цей період дав мені змогу стати сильнішою, мудрішою і дорослішою. Я навчилася долати страхи і йти до мети, навіть якщо тобі відмовляють усюди. Може, воно й на краще, що відмовляли. Бо який зараз мені дали «зелене світло» в «Жабці», мабуть, ця стабільність не дозволила мені вийти на той рівень, на якому я зараз перебуваю. Кожен етап, кожна робота і кожна людина, що була на моєму шляху, — так чи інакше допомагала йти до кінцевої мети.

І вже зараз, після пів року життя в Польщі, я можу точно сказати — я щаслива. Я задоволена, що шість місяців тому вирішила пірнути в безодню і невідому прірву нових пригод, що змінили моє життя на всі 100%. ■

Єва КРАВЧУК

УКРАЇНА

В Україні закрили проросійські канали

2 лютого Рада національної безпеки і оборони ухвалила рішення, а президент Володимир Зеленський ввів його у дію, про застосування санкцій проти народного депутата Тараса Козака та телеканалів Віктора Медведчука «112 Україна», «NewsOne» та «ZIK». Санкції передбачають, зокрема, блокування активів, обмеження економічних операцій, заборону використання радіочастотного ресурсу України та припинення мовлення на 5 років. Українські інтернет-провайдери та онлайн-сервіси припинили трансляцію проросійських каналів, також Міністерство культури готує звернення до компанії «YouTube» з проханням закрити їхні сторінки на відеосервісі.

Чому канали закрили і до чого тут Тарас Козак?

Віктор Медведчук — відомий український олігарх, кум Путіна, один з лідерів партії «Опозиційна платформа — За життя» керував проросійськими каналами через колегу по партії Тараса Козака, який номінально є власником «112 Україна», «NewsOne» та «ZIK».

На думку української влади, канали представляли інформаційну загрозу національній безпеці, оскільки були не звичайним медіа, а учасниками інформаційної війни Росії проти України. Володимир Зеленський заявив, що Україна «рішуче підтримує свободу слова, але не пропаганду, профінансовану країною-агресором».

Офіційною підставою для санкцій стало розслідування спецслужб України, яке встановило, що схеми з поставками вугілля з непідконтрольних територій сприяли фінансуванню тероризму, а саме: ТОВ «Торговий дом „Донские угли“», яке веде свою діяльність на окупованому Донбасі, фінансує телеканали пулу Віктора Медведчука.

В основі нинішнього рішення РНБО про санкції лежить ухвала попереднього складу Верховної Ради від 2018 року. Тоді підставою для введення обмежень щодо цих телеканалів мали стати результати перевірки їхньої діяльності Службою безпеки України. Проте СБУ перевірку так і не провела, а тодішній склад РНБО не ухвалив рішення про застосування санкцій.

Чому цього не зробив Порошенко?

Обмежити діяльність каналів, які вели антиукраїнську пропаганду, збиралися вже давно, але, сказавши «а», влада не сказала «б». П'ятий президент Петро Порошенко на своїй фейбук-сторінці написав, чому не заблокував канали з пулу Віктора Медведчука за часів свого правління:

«Свого часу я прийняв рішення заблокувати в Україні російські телеканали і соціальні мережі, і був за це нещадно критикований. Але життя за ці роки довело правильність та ефективність того кроку. ВКонтакте та Однокласники, рівно як і російські телеканали перестали бути значущим каналом поширення дезінформації в Україні».

У жовтні 2018 року саме наша команда ініціювала і ухвалила постанову про обмежувальні заходи щодо проросійських українських телеканалів. Єдина причина, з якої постановою не була реалізована тоді, полягає в тому, що вона накладалася на початок виборчої кампанії. Закриття каналів під час виборів створило би фундаментальну проблему з їх визнанням як чесних та прозорих. Ми відклали це на поствиборчий період. Але вибори виграв пан Зеленський. І, до речі, всі три канали підтримували саме його».

Порошенко аргументує свої рішення на посаді президента тим, що дотримався норм права, бо як пише: «...воно прямо забороняє санкції проти українських фізичних та юридичних осіб, крім як за причетність до фінансування тероризму. Правова чистота рішень теж

Вадим Рабінович, Юрій Бойко та Віктор Медведчук

має значення, хай не для українських судів, але для Європейського суду так точно».

П'ятий президент не тільки виправдовується, але й навіть атакує у своєму дописі Зеленського: «Виникають інші питання. Чому Зеленський чекав аж два роки, коли проросійська істерія на каналах набрала небачених раніше обертів? І навіть заявляв, що не має прав та повноважень закривати будь-який канал. І чому рішення РНБО не стосується каналу «Наш», де російські пропагандисти атакують нашу армію і вимагають притягнення до відповідальності наших воїнів?».

Реакція ЄС та США

Посольство Сполучених Штатів у Києві заявило про підтримку цих санкцій. «США підтримують зусилля з протидії зловмисному впливу Росії, докладені Україною на захист свого суверенітету й територіальної цілісності та відповідно до українського законодавства», — повідомили американські дипломати. Посольство наголосило, що «ми всі маємо працювати разом, щоб не давати застосовувати дезінформацію як зброю в інформаційній війні проти суверенних держав».

Також тимчасова повірена у справах США в ОБСЄ Кортні Остріан заявила, що принцип свободи слова медіа не дає права поширювати зловмисну пропаганду. Вона наголосила, що заборонені канали є відомими інструментами російської пропаганди, спрямованої на дестабілізацію України, а Віктор Медведчук має прями особисті зв'язки з президентом Росії Володимиром Путіним. «Ми підтримуємо рішення України захищати свій суверенітет та територіальну цілісність, протидіючи грубому та зловмисному впливу Росії», — сказала вона.

Європейський Союз натомість подав двозначні сигнали. З одного боку, Україну підтримали Естонія та Литва. Також про неофіційні схвальні реакції заявив голова представництва України при ЄС Микола Точицький. «Вже сьогодні, починаючи від самого ранку, і з вчорашнього вечора, надзвичайно схвально поставилися у Єврокомісії і Службі зовнішніх дій до вчорашнього рішення Ради національної безпеки по

наших санкціях. Це поки що неофіційна реакція, однак я думаю, що в ході візиту прем'єр-міністра до Брюсселя ми почуємо і офіційну. Важливо правильно все це позиціонувати», — зазначив він.

З іншого боку, під сумнів дії Зеленського поставив верховний представник ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки Жозеп Боррель. «Постійні проросійські кампанії дезінформації впливали і продовжують впливати на український медіапростір. Спроби України захистити свою територіальну цілісність та національну безпеку, а також захиститися від маніпуляцій інформацією, є законними, враховуючи масштаби дезінформаційних кампаній, що зачіпають Україну, в тому числі з-за кордону. Проте це не повинно відбуватися за рахунок свободи засобів масової інформації та повинно здійснюватися з повною повагою до основних прав і свобод та з дотриманням міжнародних стандартів. Ми наголошуємо, що будь-які вжиті заходи повинні бути пропорційні цілі», — зазначив речник Жозепа Борреля.

Також закриття каналів засудили Міжнародна та Європейська федерація журналістів (IFJ та EFJ). Вони охарактеризували це як «позасудову і політично вмотивовану заборону та кричущий напад на свободу преси, який необхідний терміново скасувати».

Що думають в Україні: чи санкції доречні?

У політичних колах тривають суперечки: чи санкції були потрібні, чи це наступ на свободу слова, а також чи обґрунтовані вони юридично. Адже якщо Медведчук буде боротися (а він буде) і, наприклад, складе заяву до Європейського суду з прав людини, то при слабких юридичних підставах з боку України той може стати на бік телеканалів і зобов'язе Київ призупинити рішення про їхню заборону. Є думка, що санкції не можуть накладатися на громадян України, юристи розділилися у трактуванні і вказують на можливість продовження суперечки в судах.

Очікувано, проти рішення президента виступили депутати з «ОПЗЖ». Вони зачитали з трибуни Верховної

Ради заяву-протест, а один з нардепів навіть назвав те, що відбувається, фашизмом. «Сьогодні ми прокинулися в іншій країні... Зеленський кинув виклик народу України, він кинув виклик європейському майбутньому України, оскільки фашизм — це не майбутнє і не європейський вибір», — сказав під час цього виступу Вадим Рабінович, депутат від «ОПЗЖ».

Звісно, негативно поставилася до рішення українського президента Росія. Головна редакторка російського пропагандистського телеканалу «RT» Маргарита Симоньян навіть запросила до себе журналістів «112 Україна», «NewsOne» і «ZiK». «Пропоную роботу співробітникам українських телеканалів, які щойно закрив демократ Зеленський», — написала вона у твіттері.

Засудив санкції голова Національної спілки журналістів України Сергій Томіленко і назвав це «надзвичайною ситуацією». «Позбавлення без суду багатомільйонної аудиторії доступу до українських ЗМІ, заборона сотням журналістів та медійників права на професію — це наступ на свободу слова. Політична належність українських власників зареєстрованих в Україні ЗМІ — не злочин. Рішення української влади є інформаційним вибухом та шокує міжнародні інституції, які опікуються захистом прав журналістів та свободою слова», — вважає він.

Натомість партія «Європейська солідарність» Петра Порошенка та партія «Голос» публічно підтримали рішення влади, бо вважають ці телеканали «п'ятою колоною РФ в Україні».

Мотиви рішення Зеленського

В колах експертів є думка, що таке рішення Зеленський міг ухвалити, щоби знизити політичний вплив Віктора Медведчука та Юрія Бойка (ще одного лідера «ОПЗЖ»). «ОПЗЖ», відповідно до соціологічних опитувань, наразі виступає головним конкурентом діючій владі. Також медведчуківські канали погано впливали на показники рейтингу президента, критикуючи його в своїх ефірах. Санкційне рішення може укріплювати фігуру Зеленського, створюючи з нього «сильного президента», і послаблювати фігуру Порошенка, який не зважився на подібні дії у свій час.

Різка і неочікуване рішення Зеленського також пов'язують зі зміною влади у США. Мовляв, його запевнили у твердій підтримці з боку нової адміністрації в США та підштовхнули до дій. У той же час Росія зараз потрапила у вир внутрішніх проблем, пов'язаних з протестами через отруєння та засудження опозиційного політика Олексія Навального, тому є зараз відносно слабкою, щоби потужно відповідати на виклики в Україні.

Тут треба нагадати, що США нещодавно запровадило санкції проти низки українців, яких звинуватило в тому, що вони «російські агенти». До списку увійшов і український депутат Олександр Дубінський, член президентської партії «Слуга народу». Його одразу ж виключили з фракції, банк Monobank заблокував його рахунок, а платформа «YouTube» заблокувала канал депутата. Ці факти складаються в певний ланцюжок боротьби з проросійським інформаційним впливом в Україні, який підтримують Штати. ■

Тетяна ДАНЮЧЕНКО

ІНТЕРВ'Ю

«Однієї інформації мало – треба бути з людьми»

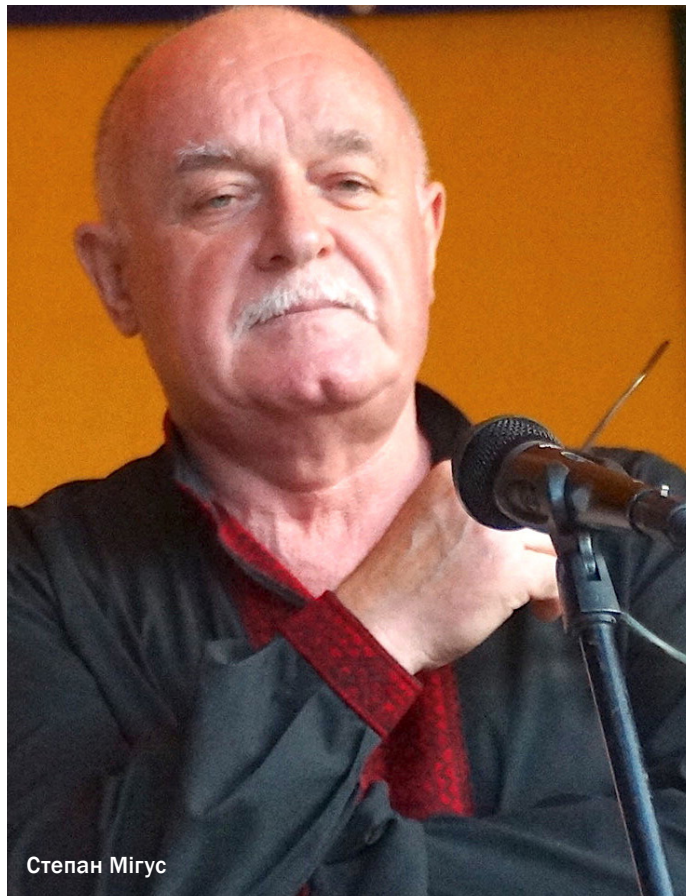
В січні минуло двадцять років від появи українських передач у щоденному ефірі «Радіо Ольштин». Про ключові події та майбутні виклики розповідає колишній редактор передачі, голова Ольштинського відділу Об'єднання українців у Польщі Степан Мігус.

Скажіть, як все виглядало, коли ви почали працювати в українській редакції «Радіо Ольштин»?

Треба розуміти, що тоді не було ефірів наживо, матеріали спочатку записувалися у текстовій формі, а потім читалися диктором. Кожну програму ми мусили починати словами вдячності для Польської об'єднаної робітничої партії – такі були правила. Коли я прийшов у 80-х роках, передачу «у своїх руках тримав» Степан Демчук. Від нього я дістав «у придане» потрібну інформацію, документи, листи, що потім використовував у своїй роботі. Це був час цензури, також внутрішньої. «Наглядачі» «Радіо Ольштин» суворо пильнували, щоб у передачі йшли «правильні» теми та звучали «правильні» визначення. Одного разу Степан Демчук згадав про політ у космос українця Павла Поповича. Цензори текст викинули і додали примітку «ніякий не українець – радянська людина!». Згодом Степан Демчук помалу відійшов від роботи і більшість обов'язків передав мені. Я почав робити ефіри наживо і зразу отримав клопіт. В делегації, яка приїхала з Волині до Ольштина, був військовий з Української повстанської армії, з яким я зробив коротку розмову. В програмі прозвучала інформація, що вояки УПА на Волині дбають і про польські могили також. Це не зупинили, але одразу з'явився донос до прокуратури. Прокурор слідство не відкрив, пояснення було таке, що польська сторона хоче уникнути закидів прогноблення українців. Але знайшовся черговий працівник «Радіо Ольштин». В результаті на два речення в передачі про УПА з'явилося 24 сторінки експертної оцінки – від неї залежало, чи я буду працювати далі. Автором експертизи був дуже добрий і чесний історик Ришард Тожецький, й оскільки його оцінка була позитивною, то мені дали спокій. Але від того часу перед нашою програмою в ефірі почало з'являтися повідомлення, що «Радіо Ольштин» не бере відповідальності за зміст передачі. Його пускали ще довго після демократичних перетворень у Польщі.

Як дійшло до щоденного виходу програм?

Перші випуски з'явилися у березні 1958 року. Спочатку раз на місяць, пізніше – раз на два тижні, а з 70-х років – раз у тиждень. На зміни, певно, мали вплив демократичні трансформації у Польщі і велика активність молодого покоління. Люди в багатьох розмовах питали нас, чому виходимо в ефір так рідко? Спершу нам вдалося стабілізувати час програми в межах 18-ї години. Тоді українське середовище ставало все більш ініціативним, розвивалося співпраця між Польщею та Україною. Ми бачили, що є теми і буде про що говорити, тому почали переговори з керівництвом щодо щоденного мовлення, у яких активну участь брали, зокрема, Мирон Сич – тоді голова сеймику Вармінсько-Мазурського воєводства – та депутат парламенту Мирослав Чех. Напевно, допомогли наші особисті і професійні знайомства, бо правління радіо позитивно сприйняло ідею. Але остаточне рішення приймали на рівні Державної ради радіомовлення і теле-

Степан Мігус

бачення (ДРРiТ). Тут також нас підтримали, але було й неприємне здивування, бо рада залучила експерта, який говорив, що оскільки українців депортували лише на північ воєводства, то навіщо передачею охоплювати усе. На жаль, його рекомендація була прийнята. А це означало, що тільки третина воєводства отримала доступ до наших щоденних передач. Ними не було охоплено і столицю регіону – Ольштин. Попри наші прохання, рішення не змінили й обіцяли повернутися до справи в майбутньому.

І чим все скінчилося?

Наші клопотання не дали результату – ситуація не змінилася, і сумніваюся, що на це є якісь шанси, особливо зараз. Закон про нацменшини говорить про необхідність співпраці з даною меншиною і про те, хто має дбати про такі передачі – саме ми повинні визначати авторів та тематику. Проте, на мою думку, актуальній ситуації в Ольштині далеко до записаної у законі. Зрештою, в історії цієї редакції не бракує прикладів не тільки відсутності співпраці, але й просто розуміння та доброго ставлення. Прикладом можуть бути події злам 2013-2014 років. Тоді програмна рада радіо, у складі якої чи не більшість становили представники радше відкритої до нас «Громадянської платформи», атакувала мене за нібито возвеличення Степана Бандери – про нього я згадав з нагоди дня народження, презентуючи календар. Не допомогли жодні аргументи, навіть те, що в світових медіа згадують і день народження Адольфа Гітлера. Йшлося просто про зазначення факту, а не возвеличення. А ще перед цим програмна рада публічно висловлювала незадоволення, що редактор Степан Мігус постійно говорить про акцію «Вісла» як про злочин. На це все накладась історія з виборами голови «Радіо Ольштин», що наближалися в той час. А в політичному плані майорів також прихід до влади «Права і Справедливості», отже кожен хотів заробити

собі бали в цієї партії, для чого добре підходила «пильність» щодо українських питань. Одна з публічних осіб, яка й нині перебуває у владних структурах воєводства, навіть питала, навіщо існують такі передачі, якщо місцеві українці і так знають польську мову.

Тоді професор Селім Хазбієвич закинув вам дії проти польських державних інтересів, такий прийом майже завжди використовують для одностороннього закриття дискусії. До речі, цей науковець в своєму похвальному вірші для Ярослава Качинського говорить про відновлення Польщі «від моря до моря». Якось не було чути, щоб він дочекався закидів про зазіхання на території інших держав. А вірш міг сподобатися, бо нині Селім Хазбієвич є послом Польщі у Казахстані та Киргизстані. То як закінчилось це, по-комуністичному грубе, втручання у роботу передачі?

Мене відправили у відпустку нібито для заспокоєння ситуації. Знову скликали експертів – професорів істориків Антонія Дудека та Норберта Каспарека. Вони розробили експертизу, але програма рада її не дочекалася, а сама вислала заяву до ДРРiТ про мою діяльність проти польських державних інтересів. Щоб було смішніше, свої висновки вони робили на основі саме моїх(!) перекладів передач. Рада, напевно, спиралася і на лист Селіма Хазбієвича, професійна кар'єра якого показує, що він знав, що робить. Згодом навколо передачі зчинився шум по усій Польщі. Програмна рада, щоб продемонструвати відкритість, запропонувала редакції додатковий штат. А до цього часу ніхто не переймався, що роками ці передачі робили всього дві особи. Експертизами, які нарешті з'явилися, вже ніхто не цікавився, а там вказувалася відсутність антипольських дій з мого боку. Ясна справа, за це ніхто переді мною не вибачився. В експертизі, однак, зазначали, що мій спосіб подачі деякої інформації радше не сприяє польсько-українському примиренню. З цього виходить, що якби я говорив, що акція «Вісла» було правильною, то це примирення було б швидшим. З приходом нової влади я, певно, не зберіг би місця в редакції, але це і так збіглося з моїм виходом на пенсію у 2015 році. Результат «справи проти державних інтересів» такий, що передачі від того часу перекладають на польську мову і без перевірки видавцем не впускають в ефір. А як немає перекладу, то й немає передачі. Біда в тому, що в таких умовах неможливо передавати актуальну інформацію – новини про події цього дня найшвидше можуть з'явитися в ефірі наступного.

Через два роки передача відзначатиме свій 65-й ювілей. Чого, на вашу думку, вдалося досягнути українському радіомовленню на Вармії та Мазурах?

Ми завжди намагалися давати якнайбільше ефірів наживо, особливо в ті часи, коли передачі виходили рідше. Йшлося про те, щоб люди почули себе і про себе. Важливою темою була Україна. Мені вдалося їздити туди і записувати багато розмов, зокрема з політиками високого рангу – Леонідом Кравчуком чи Віктором Януковичем таки не захотілося. Ці матеріали були дуже важливими, бо доступ до інтернету був обмежений або його взагалі не було. Ми завжди дбали про патріотизм – тому брали теми про Крути та інші, пов'язані з визвольною боротьбою. Свідомість та гордість ми також будували, показуючи відомих українців. Декілька років ми постійно співпрацювали з українською секцією BBC. Дуже корисними були теле- і радіофестивали «Калинові мости». Завдяки ним в нас транслювалися матеріали журналістів з України, їхні погляди на батьківщину та українські справи в Польщі. Після появи щоденних передач ми мали більше слухачів, ніж «Радіо Марія». Дані Головного статистичного управління показували, що нас слухав кожен десятий, хто мав «Радіо Ольштин». Звичайно, постійно треба було боротися за кошти. Завдяки прихильності керівництва ми могли їздити в Україну чи за межі нашого воєводства. Потім це дуже різко обмежилось.

Якою ви бачите далі ольштинську передачу з появою таких викликів як от поширення інтернету, що надав людям доступ до різної інформації?

Колись по селах купували додаткові радіоприймачі і ставили їх в хлівах, щоб слухати нас навіть там. Вірю, що традиційне радіо ще довго буде «захисатися». Звичайно, у наших передачах потрібно враховувати потреби різних поколінь і користуватися різними засобами трансляції. Але самого лише надання інформації мало, найважливішим є контакт з людьми. Просто треба бути серед них. В іншому випадку перестануть слухати, а у випадку друкованих видань – читати. Певно, потрібною буде зміна форми подачі матеріалів чи введення інших тем. Над цим мало би задуматися молодше покоління, яке повинно залучатися до підготовки передачі. Свого часу ми такий крок зробили, коли надавали ефір учням наших шкіл в Гурові-Ілавецькому та Бартошицях. Мені відомо, що дехто настільки зацікавився професією, що потім продовжував навчання на факультеті журналістики. І, на жаль, знов треба згадати, що ми як Об'єднання українців у Польщі, котре згідно з законом має право дбати про ці передачі, нині не маємо на них жодного впливу в організаційному плані та плані прийняття рішень. Ніхто з керівництва «Радіо Ольштин» з нами не консультується. Але варто пам'ятати, що ніщо в житті не триває вічно... ■

Григорій СПОДАРИК
Фото автора статті

ГРОМАДА

Перепис в умовах пандемії: чого чекати

Із квітня по червень у Польщі відбуватиметься перепис населення, у якому ставитимуть, зокрема, питання про національність. У багатьох ситуаціях від таких заяв залежить політика держави щодо окремих громад та нацменшин загалом.

Основні положення щодо перепису 22 січня на засіданні Сеймової комісії нацменшин представив голова Головного статистичного управління (пол. Główny Urząd Statystyczny — GUS) Домінік Розкрут. Можливо, через пов'язані з пандемією ускладнення, терміни перепису продовжили до вересня. З технічного і змістового боку збір інформації відбуватиметься так само, як в 2011 році. Головну ставку роблять на самоспис (пол. samospis — спосіб збору даних, який передбачає, що громадяни самостійно заходять на порталі та надсилають свої дані — ред.). Електронний формуляр буде доступний на сайті GUS. Заповнити його можна буде і з комп'ютера, і з телефона. Як і десять років тому, будуть два варіанти запитання про національність. Можна буде вказати лише одну самоідентифікацію, у нашому випадку — українську. Але у наступному пункті її можна буде доповнити додатковою, наприклад, лемківською, польською тощо. Звичайно, залежно від особистих почуттів порядок може бути різний. Питатимуть і про мову, яку людина використовує у спілкуванні вдома, та про конфесійну приналежність.

Участь у переписі — обов'язкова. У зв'язку з цим влада передбачила рішення для тих, хто не зможе надати свої дані, бо не має комп'ютера чи доступу до інтернету. У такому випадку можна буде звернутися до гмінних або повітових управлінь, де нададуть доступ до формуляра, а працівники допоможуть його заповнити. Якщо ж і цього не вдасться зробити, до людини може по телефону чи особисто звернутися інтерв'юер.

Представники GUS переконували також, що мають кошти на промокампанію, зокрема й інформаційні матеріали мовами нацменшин. На рівнях самоврядування, воєвод та регіональних статистичних управлінь їх мають розповсюджувати з кінця лютого. Рекламні кліпи про пере-

Фото Павла Лози

▲ VII Зустрічі з українським фольклором у Доброму Місті, 2011 рік. Українська молодь допомагає старшим людям заповнити анкету під час самоперепису в інтернеті

пис повинні з'явитися у державних і приватних медіа та в інтернеті. Під час засідання прозвучала й заява про готовність співпраці GUS із лідерами меншинних організацій щодо промоції перепису та можливості вказування іншої, ніж польська, ідентичності. Сторони планують провести спільну зустріч, але, як наголошували під час засідання, часу на конкретні дії та вирішення проблем стає щораз менше. Представники меншин підкреслювали, що, попри їхню активність, це держава повинна докласти максимум зусиль, аби заохотити людей заявляти про свою національність. У громадах мають розуміти, що це — цінність, а не причина можливих проблем.

Про такі хвилювання згадується в нещодавньому листі співголови Спільної комісії уряду та нацменшин Григорія Купріяновича до очільника GUS. У документі, який підписали також інші меншинні члени комісії, йдеться про те, що організаційні промахи або недостатня і неякісна інформаційна

кампанія можуть знеохотити людей до виявлення своїх національно-мовних ідентичностей.

«Тоді результати перепису даватимуть фальшивий образ дійсності та ускладнюватимуть політику державної влади», — ідеться у листі. Меншини нагадують, що саме ці проблеми, але також — просто недостатня підготовка інтерв'юерів, які часом навіть не ставили запитання про національність, негативно вплинули на результати переписів 2002 та 2011 років. До того ж, на рішення щодо того, говорити відкрито про свою самоідентифікацію чи ні, досі впливають питання складного минулого, особливо серед старших людей. Вони бояться, бо ці заяви не є анонімними. Хвилювання підсилюють нинішня суспільна напруга, словесна агресія в інтернеті та хвиля мови ненависті. У таких умовах іншу, ніж польська, національність багато хто може розглядати як можливу причину атак.

«Тому треба, аби Головне статистичне управління під час підготовки

та проведення цього річного перепису населення особливо уважно ставилося до цих делікатних питань», — зазначається у листі до голови GUS Домініка Розкрута. У документі вказані також конкретні пропозиції: зокрема, управління закликають вчасно передати гмінам, у яких проживають меншини, інформаційні матеріали про перепис їхніми мовами. Так само мовами громад треба повідомляти про подію у друкованих та електронних медіа. Автори листа підкреслюють також, що під час підготовки інтерв'юерів варто наголошувати на тому, аби вони обов'язково ставили питання про національність та мову. Меншини просять також про можливість перевірки даних, записаних інтерв'юером. У ще одному постулаті йдеться про необхідність визначення в кожному воєводстві державних службовців, яким під час перепису громади могли би повідомляти про неточності та проблеми. Такі працівники мали би негайно їх вирішувати. У листі статистичне управління заохочує підтримувати зв'язок із меншинними організаціями, які заявляють про повну готовність до поширення інформації про перепис серед своїх громад. Під час засідання Сеймової комісії прессекретарка GUS повідомила, що відомство хоче найближчим часом зустрітись і почати співпрацювати з меншинами.

Варто зауважити, що метод самоспису, як і в 2011 році, вимагає чи не найбільше мобілізації та активності від кожного з нас. До того ж, імовірність збереження карантинного режиму значно обмежить акції неурядових організацій. Наші права гарантовані законом про нацменшини. Однак варто подбати, щоби на нашому боці була й статистика. Так про всяк випадок, якби комусь спало на думку співставляти ці права з кількісними показниками. Десять років тому завдяки можливості подвійної ідентифікації про її український варіант повідомила 51 тисяча людей. У 2002 році, коли можна було вибрати лише одну, заяв про українську національність було 27 тисяч. Як буде зараз — побачимо; Головне управління статистики запевняє, що результати мають опрацювати до кінця цього року. ■

Яке майбутнє має закон про нацменшини?

Наприкінці минулого року Дім німецько-польського співробітництва провів останню з дискусій, присвячених 15-літтю закону про нацменшини. Це — цінний документ, який, проте, потребує оновлення.

«Те, що закон гарний, не означає, що нацменшини у Польщі відчувають тільки добро», — відзначив депутат і представник німецької громади Ришард Галя. Він озвучив головну думку інших учасників, серед яких були також Григорій Купріянович (голова Українського товариства та співголова Спільної комісії уряду та нацменшин), сенатор Казімеж Клейна (кашубська громада) та депутат Євген Чиквін (білоруська меншина).

Останній підкреслив, що чітко записані права меншин мали запобігти ситуаціям, у яких вони стають «заручниками» ставлення до поляків у сусідніх

державах. А саме з цим нині маємо проблему. До прикладу, теперішній уряд часто узалежнює рішення щодо німців у Польщі до справ, пов'язаних із поляками у Німеччині.

Уже багато років залишається викликом політичне представництво, а фактично — його відсутність. Закон, що, правда, знижує процентний виборчий бар'єр для нацменшинних комітетів, але користуються цим тільки німці. Інші громади своїх депутатів можуть мати тільки тоді, коли ці люди балотуються від списків політичних партій. Однак це — виборча лотерея. В Угорщині чи Румунії для меншинних кандидатів просто виділені депутатські мандати. На думку Григорія Купріяновича, такі рішення забезпечують тривалу і реальну участь у політичному процесі. Зараз у Польщі тільки три з чотирнадцяти офіційних меншинних спільнот мають своїх представників у парламенті.

«Це означає, що більшість із них про свої проблеми може говорити лише на правах гостей на засіданнях Сеймової комісії нацменшин», — пояснив Григорій Купріянович. Він зауважив також, що в законі є певні символічні положення — як-от про використання меншинних мов у різних установах. Громади використовують це рідко, але саме ця норма добре показує, що вони мають такі ж самі права, як і всі громадяни Польщі. Своєрідна символічність, як зауважив Григорій Купріянович, для меншин не менш важлива, ніж реальні рішення.

Сам по собі добре написаний закон ще не гарантує правильного розвитку. Представники державних органів та службовці мусять хотіти виконувати такі положення. Це питання виразно ілюструє проблема німців та кашубів, які чекають на внесення окремих населених пунктів у список тих, де дозволяється встановлення двомовних показників. Міністерство внутрішніх справ чомусь не наважується зробити цей простий технічний прийом уже кілька місяців. Тут добре помітно, що без доброї волі правові акти просто залишаються мертвими.

Учасники дискусії підкреслили також, що в майбутньому державна влада повинна відреагувати, зокрема, на меншинні прагнення та амбіції. Окремого статусу домагаються сілезці, греки та кашуби (останні зараз мають права, які випливають зі спеціального статусу їхньої мови). Потрібно, аби активнішим у підтримці меншин стало самоврядування на рівні воєводств та повітів, а також воєводи та їхні уповноважені у справах меншин. Їхні звіти, статистичні дані або присутність на концертах — це не те, що сприяє розвитку громад.

Оновлення закону однозначно потрібне, проте, як зауважили учасники дискусії, нинішня влада у ньому не зацікавлена. Казімеж Клейна прямо заявив, що поява такого зацікавлення могла би закінчитися не покращенням, а обмеженням прав меншин. Тому підсумком зустрічі стала рекомендація про те, що роботи над зміною документа варто почати тоді, коли у Польщі зміниться політична ситуація. ■

Сторінку підготував
Григорій СПОДАРИК

Добрі в Гамериці...

Таке голосит старинна сьпіванка давно тому складена самама емігрантами, адже як словам ей не вірити. Кому як кому, але ім можеме завірити, они барз добрі знають чым пах-не Гамерика. Зразу прецін додають, же в краю тім буде добрі, кед робота буде вам добрі ишла, тото правило (*Добрі в Гамериці як иде робота*) в сьпіванці ест аджи здубельтуване. Можна было бы повісти, же хоц в нашім сьвіті барз дуже ся змінило, то в ті матерії більших змін не видно. Тепер и в нас, аджи по селах, ест так як в товдышні Гамериці. Кед не будеме мати роботи, то и в старім краю, в рідні хыжы не буде ся нам вело. Мож бы повісти, же Гамерику маме юж дома. Гнешні сьвіт ест чысто інакший, предкы іхали в незнане, а мы о Гамериці знаме праві вшытко. Они тяжнями на шыфах плыли, а мы літаме літаками, бо скорше. Іхні листы до старого краю ишли місяцями, а гнеска старчът скорыстати зо Скейпу або іншой новинкы и юж бесідуеме з ро-диною або знаемыма жыючыма за Великом Водом и ищы до того ся видиме. По стрігах Нью-Йорку тіж можеме си походити, кед в компютері ци телефоні скорыстае з одповідной програмы.

3 Лемковины в Гамерику вихало немало народа

За Великом Водом были и мої дідове, але оба скоро од тамале домів вертали. Повідали, же в Гамериці добрі, але гамерецкий рай не для них. Од бабы знам, же дідо до рідного краю про «карпеты» вернули (адже про диваны). Другы тіж газдувати хотіли лем в Карпатах, пак мусіл там поіхати іх сын и довше там жыти, бо вернул юж з внуками мого діда. Праділів брат хыбаль нерозуміл, што мале гамериканча верещыт: *Гераус Тарапон з гаузу*.¹ В Нью-Йорку з найближшой родины лем старша сестра мого няня на все юж остала. За Шыроком Морьом остали ищы три няньовы теты, една в Бразилії, вшыткы писали листы. Вшыткы оддали ся за наших хлопчысків и по гамерецкы жыли, може было ім так як дівчатам з іншой емігранцкой сьпіванкы: *Мої мама дома, а я в Гамериці*.

Егзодус предків за Шыроке Море зачал ся в другі половині ХІХ столітя. О тім, чом до того дішло, можеме довідувати ся з хронікы усьцяньскої парохії, списаной о. Михаілом Соболевським. Завдякы ній знаме, же в роках 1841-1850 кількіст жытелів Кятоні не лем же не збільшыла ся, але же на порозі другого півліча ХІХ столітя в селі жыло аж 39 осіб менше. Причыном того зменшыня была еднанк не еміграция, а планний урожай 1847 рока и голод за ним идучий. Того рока гмерло: (*ex fete* [з голоду- БЛ/МПЯ]) в Квятоню 17 [осіб].² В наступных роках ніч а ніч не было ліпше: *Таки самы були два слідуочы роки 1848-1849, так що смерть мала величезне живо. В тых трех роках померло в парохії з голоду и пошестей головно тифу загално 215 осіб*.³

Нас барже цікавити будут пізніжшы часы, в котрых голоду ани жадной іншой заразы не было и так чысленніст жытелів Кятоні не лем же не росла, а ищы скорше почала ся зменшати. Ріжницю в чыслі жытелів того села в роках 1879 и 1899, (338 и 203 особы — чысла взял ем з церковных шематызмів) мож пояснити лем еміграцийом.

Усьцяньскій парох в свої хроніці записали, же початок еміграції дал **неурожај 1891 рока**. В хроніці нашол ем ищы іншу барз цікаву інформацію звязану з тым роком. Довідуеме ся, же: *Щобы помочи людям правительство ухвалило запомогу. Ту запомогу роздано в той спосбб, що за порадою о. Дек: Копыстьянского Климентія, заст. маршала Ради повіт. в Горлицях и о. Емилиїна выбудовано гостинец [дорогу] повітовый з Устя через Квятонь до Сквирного, де колька разов треба було переїздити через воду. При той будові дбстало роботу население доткнене неурожаєм. Будові дороги противили ся Квятоняне, бо не хотіли дати ґрунту, жаль им було, бабы на дорогу лягали, а пздійше сами признали, що добре стало ся*.⁴

Початкы великого егзодусу за Шыроке Море

Цілий тот powyжший запис ест цікавий и посередньо звязаний з еміграцийом. Товдышня влада не была юж безчынна так як на переломі півліч ХІХ столітя и новій голодовій біді пробувала даяк зарадити, але и так молодежи в селі не задержала. В табели на 22 стороні в устьянскі хроніці записано, же в роках 1891-1900 в Кятоні вродило ся 88 діти, а гмерли 52 особы. Адже на конец ХІХ столітя в селі повідно быти хоцкі о 36 жытелів веце, а з іншых церковных джерел довідуеме ся, же ест іх менше аж о 135 осіб.⁵ О. Соболевский в устьянській хроніці в описі 1891 рока записали: *Розвинула ся в тых часах сильна еміграція до Америки*.⁶ Адже еміграция ест так по правді єдиним змістовным поясніньом браку так великого чысла кятонян. Голоду, тифусу, холеры ци іншой дакой біды товды жадной не было. *Остатня епідемія гостила в тім селі в 1873 році: От 10. VI — 3. IX. другій раз лютувала епідемія холеры, яка забрала в Устю 40, а в Квятоню 7 осіб*.⁷ Чысла не циганяг, хоц декотры потрафлят нима так пообертати, же покажут іх нам в кривім дзеркалі и прібуют нима доводити свою «правду». Чысло жытелів Кятоні записане в шематызмі 1899 рока вказуе, же на ніч здала ся урядова поміч людям, котрых голод «жер». Егомосьць шыроко описали рік 1891: *Розвинула ся в тых часах сильна еміграція до Америки. З каждого № дому по колькоро з молодежи шло до С. Ш. Америки, без документів, потайно. З одной стороны принесла та еміграция пожиток, бо спинила поділ ґрунтів и підпомогла обіднівшим — з другой знов нанесла велику шкоду, бо население зачало занебловати свои господарства, надіючы ся на помбчъ з Америки, за океан ишла молодежь смілійша, а дома лишало ся що горше*.⁸

Цінний то опис, егомосьць вказали добру и злу сторону еміграції, шкода лем того, же не написали, хто предкам вказал тоту можливіст виїзду за Шыроке Море, хто в селі за Гамериком агітувал. Вдяка Богу за іншу барз коротку, але якже цінну вістку, котру в цитувані юж хроніці заміщено.

Парох першым емігрантом

В устьянскі хроніці записано, же 24 квітня 1890 рока до Гамерики вихал усьцяньскій парох о.Теофан Обушкевич. Адже виїзд іхнього пароха міг заохотити наших предків до так великого ексодусу. Быти може за прикладом егомось-

ця не лем парохяне, але и мешканці іншых околичных сел зачали так масово втікати до Гамерики. Нич чудного в тім, же кятінскы и устьянскы вірны за своїм парохом пішли до Гамерики як Євреї за Мойсейом до Землі Обіцяной. Хыбаль безграничні завірили тому, котрого пізнійший парох Устя Руского так описал: *Народолюбец, який хотів двигнути культурно своих парохян. В той цілі заложив хор з молодежи 4 голосный и сам компоновал и гармонизовал пісни до Службы Божої, ти его пісни лишили ся и по дальше. Учив також доброго поведєня а навиєть танців. В церкви дав омальовати притвор, щобы не выглядало як в возовни. В родинном житю однако мав неповодженя, жена умерла по довгой слабости, матеріяльно п дбувал сильно, в парохії також его робота культурна встрітила перепоны из стороны старших консерватистов, так що он рішився лишити парохію и вихав до Америки 24 IV 1890*.⁹ О. Теофан Обушкевич старшому поколіню не сподабал ся, але молодіж, котрі серце оддал — была за ним, стары до Гамерики не іхали, дома на припецку сідили.

Агітаторе

Были и такы медже нашыма предками, котры за Велику Воду выбрали ся, бо завірили листам отриманым од родини або добрых знаемых там юж жыючых. Часом дахто о раю в Бразилії з дакой газеты ся довідал. Єден з європейскых Бразилиян так описал газетову агітацию: *о таких газетовых дописах нич людям не бесідували. Няньо лем тот допис зачытали, яка тота Бразилия велика, як то ей уряд для люди з Европы дуже ґрунта дармо дає, же в Бразилії дуже ест юж Поляків, як и иншых народів, а в нас о тім нич не чути. Сусіде почали ся з няньом нараджати, якбы то ся до Бразилії добрати, хтоси повідал, же в Чорткові комісія діє и записує вшыткых, котры до Бразилії іхати хочут*.¹⁰ Зобрали ся на одвагу и цілом громадом пішли до місточка, але заміст з еміграцийным комісарьом, зышли ся з урядником місцевої адміністрації, котрий (дбаючи о того, жебы на полях околичной шляхты мал хто робити) скоро замір виїзду за Шыроке Море з голов ім выбил. Вшыткых не удало ся му застрашыти: *мої камаратя довідали ся о рекламах з Гамбурга и написали до той корабельной*

агенції. Скоро одержали інформації потрібны до виїзду до Бразилії, в листі все была фотография пана шыфы, ціна за особу и ищы купа иншых преріжных інформацій, но и што важне декілька хусточок з надрукованім на них кораблом и з написами. Хлопчиска найбарже тішыли ся з хусточок, задля них почали писати листи до агенції, бо ся ім барз хусточки сподавали, дівчата си іх на голову парадні завязували, а Жыды зыркали и реклами чытали.¹¹ О тім гамерецкім раю справді можна было почути на кождім містечкым ярмаку. Вшыткы знали, же тот новий земскый рай за Великом Водом ся находит, але што там, чоґо человек не зробит для добробыту. Думали си, што за ріжниця, де будут гмерати, прецін з небезпеком всядываль человек може ся стрінуги. Неєден може товды си подумал: *Єдно де гмру, в рідні хыжы, ци в дорозі до гамерецкого добробыту* и ишол з душом на рамени. Так по правді было чоґо ся бояти, бо не вшыткы до того, так пожаданого добробыту, дішли.

Марко ПОСТІВ-ЯРУГА

Нижє наводжу повний текст сьпіванкы выкорыстаной в наголовку статії. Не лем слова тых еміграцийных сьпіванок імают за серце, мелодия тіж. Можете найти іх на ютубі. В інтернеті нашов ем неєдну емігрантску сьпіванку, а цілий міх. Мелодіи там ніт, але прецін сами юж слова заплетены в них сут барз важны, повідят, што емігрантам в душы грало. Кед вас цікавлят, идте за тым мотузком: <http://spivanyk.org/pl/artist.1064/Emigrantski.html>. Кед на тім сайті выберете українську фану, вшытко записане там буде нашом азбуком.

Добрі в Гамериці...

*Добрі в Гамериці як иде робота. /2 х
Красьні ся убереш /2 х/
Як приде субота /2 х*

*Красьні ся убереш, красьні ся умыєш. /2 х
Бо ты ся не боїш /2 х /
Же ти в поли згниє /2 х*

*Же ти в поли згниє, же вода забере. /2 х
Ищы ти на гавзу /2 х /
Привезут фармеры /2 х*

*Фармеры привезут, гроша не пытают. /2 х
Так нам повідают /2 х/
В гамерецкім краю /2 х*

Примітки

1. Тарапон был братом мого прадіда. Речєня маленького в Гамериці хыбаль вродженого Лемка (котрий правдоподібні такє рюк: *Get out Tarapon of the house!*) подаю в версії переказувані в нашім селі (не лем в родині) з роду в рід аж до гнешніх часів.
2. Хроніка парохії Устя о. Михаіла Соболевского с. 15. Ориґінал находит ся на римокатолицькій парохії в Устю Горлицькым. На с. 22 ест табеля з даныма осіб гроджєных и гмерлых в декадах ХІХ столітя.
3. Тамже с. 15. Старал ем ся заховати писовню ориґіналу. Думам, же посльідне слівце з апострофом над «о» («осбб») належит чытати яко особ (з долгым «о») або яко осуб з «у» так як на Підляші. Очевидно до чысла гмерців (215) треба зарахувати не лем жытелів Кятоні, а цілої парохії (врахувано и мешканців Устя Руского). Для тых, котры точно чысляют, додам, же хыбаль не вшыткых товдышніх гмерців егомосьць з похоронном молитвом жєгнали. В часі епідемії хоронено и без егомосьця, без християньского погребєнія, адже вшыткы гмерці не

сут записаны в книзі усопшых. Без егомосьця не можна было никого похоронити на цмонтерні горі, бо там земля посвячена. В наших селах по часах жорстокой епідемії остало дуже холеричных цмонтери. Памят о них жыва ест до гнеска.

4. Тамже с. 19 і 21.
5. Тамже с. 22. Чысло жытелів Кятоні з 1879 и 1899 рока взял ем, як юж ем скорше бесідувал, зо старых шематызмів, зобраны сут на 516 стороні книги Дмитра Блазейовского (Dmytro Blazejowskyj HISTORICAL ŠEMATISM OF THE EPARCHY OF PEREMYŠL including THE APOSTOLIC ADMINISTRATION OF LEMKIVŠČYNA [1828-1939] Lviv Kameņnyar 1995). Рік 1899, то прецін праві конец ХІХ столітя.
6. Тамже с. 21.
7. Тамже с. 17.
8. Тамже с. 21.
9. Тамже с. 19. О. Теофан Обушкевич в Устю коротко жыли, лем од весны 1885 рока до 24 квітня 1890 рока.
10. *Pamiętnik nr 13 w: Pamiętniki emigrantów Ameryka Południowa Nr 1-27* Варшава 1939, с.159.
11. Тамже.

СПОГАД

До 15-річчя від смерті Мирона...

Минуло п'ятнадцять років від смерті колишнього голови Об'єднання українців у Польщі Мирона Кертичака. Пропонуємо читачам спогади тих, хто товаришував і працював з ним. Ми покажемо, яким пам'ятають його люди – як голову ОУП, студента, учасника мандрівок «Карпати», а ще людину, котра все своє життя віддавала Об'єднанню.

Марія Туцька, Перемишль

Коли думаю про Мирона, пригадується мені серпень 2005 року. Ми тоді організували «Рейд динозаврів» на честь 30-ї річниці першої подорожі «Карпати». Це була чудова зустріч з українцями мого покоління. Виявилося, що вона стала також останньою зустріччю з Мироном під час спільних мандрів.

Я мала нагоду бачитися з ним не лише у подорожах, а також тоді, коли він приїжджав до ліцею в Лігниць, де я навчалася. Була колись така гарна традиція, що українські студенти відвідували українські ліцеї і розказували про факультети вищих навчальних закладів, на які варто вступати. Так вони дбали про те, щоби у міських осередках збільшувалася кількість молоді. Одним з таких людей був саме Мирон Кертичак.

Вже під час мого навчання у Кракові мене обрали делегаткою на засновницький З'їзд ОУП у 1990 році. Відтоді почалися наші частіші зустрічі з Мироном. З ним дуже добре працювалося, він був дуже відкритим до всіх, присвячував велику увагу людям і їх шанував. Саме Мирон Кертичак запропонував мені, щоб я стала головою Перемиського відділу ОУП. Я не могла йому відмовити. Був дуже вимогливим та пра-

▲ Президент Польщі Александер Квасневський та Мирон Кертичак

цьовитим. Одного дня був у Лігниць, другого у Кракові, а опісля приїжджав до нас. Завдяки цьому, мав постійний безпосередній контакт з активістами відділів і гуртків. Так само «жертвували себе» перший і наступний очільники ОУП – Юрій Рейт та Петро Тима. Розумію, що така активність, залученість до громадських справ, недоспані ночі мали наслідки для здоров'я Мирона. Він багато разів приїжджав на судові засідання до Перемишля у справі Народного дому. Він добре знав, що його

приїзд теж нас на місці мобілізує бути активними. Треба сказати, що питання повернення українській громаді будівлі та її відбудову коштувало Миронові багато здоров'я. На жаль...

Стефан Колосівський, Щецин

Була середина 70-х років минулого століття. У доросле життя входило перше покоління українців, народжених «на вигнанні». Це була хвиля великої громадсько-культурної активності молодіжних середовищ Варшави, Гданська, Кракова, Вроцлава, Ольштина, Познані, Щецина та інших міст. Групи студентів їздили одні до одних, виникла потреба у ширшій громадській діяльності. У 1976 році кроком в цьому напрямку стала гданська «Уєскатіада», що перетворилася пізніше в Молодіжний ярмарок. Саме тоді я зустрів Мирона, студента факультету фізики, який був не лише одним із організаторів заходу, а й брав активну участь у його художній частині – читав поезію одного з моїх улюблених письменників того часу Миколи Вінграновського – «Ніч Івана Богуна». Мирон не випадково вибрав цей текст. Він звучав як маніфест нашого покоління:

Ми тут. Ми є. Ми – всі. Ми – гурт.

Єднаймося. Ми той є ґрунт.

Подій майбутніх, вирішальних...

До бою, бо не буде бою

Ледачість знедолить і нас....

Ми знаємо, куди йдемо,

як наші ночі йдуть за днями.

І України знамено

Кричить і горбиться над нами.

Ми розуміли, що українство – це не щось, за чим можна лише плакати, тужити чи відправляти панахиди. Це велика справа, велика цінність, за яку нам треба і варто боротись. Добре розумів це і Мирон. Хоч звернути увагу, що те, ким він був, послідовно виникало з його вибору шляху ще з молодості. З учасника ельблонзьких дитячих фестивалів, організатора Молодіжних ярмарків, карпатських подорожей і студентського руху, митця-фотографа і журналіста він перетворився на авторитетного провідника української громади у Польщі. І не тільки. Він здобув великий авторитет і в структурах європейського та світового українства, а також – що для нього було найціннішим

Мирон Кертичак народився 29 січня 1955 року в селі Жугені (Вармінсько-Мазурське воєводство), помер 25 січня 2006 року в Марках біля Варшави. У 1983 році закінчив фізичний факультет Гданського університету, у 1998 році навчався у Варшавській школі економіки за спеціалізацією культурного менеджера. З 1976 по 1989 рік працював у Гданську журналістом і фотографом у регіональних, професійних («Głos Stoczniewca») та студентських газетах. У 1974-1989 роках був активістом ланки Українського суспільно-культурного товариства у Гданську, організовував молодіжні заходи, зокрема Молодіжні ярмарки, студентські мандрівки «Карпати». У 1990-1996 роках був секретарем Об'єднання українців у Польщі, а від 1996 року – головою Головної управи ОУП. У 2001 році його обрано заступником голови Європейського конгресу українців та членом Президії Всесвітньої координаційної ради України. 3 жовтня 2005 року він став співголовою польської Спільної комісії уряду і національних та етнічних меншин. Нагороджений державними орденами: Орден Відродження Польщі (2006), Орден «За заслуги» (Україна) II ступеня (2001), Орден «За заслуги» (Україна) III ступеня (2004).

– у незалежній Україні, про яку мріяв і задля якої трудився. Не дивно, що його серце, таке щедre, не витримало навантаження. З-посеред багатьох мрій була у нього й така, щоб мати змогу бути і у Варшаві, і в Перемишлі, і в Ольштині, і в Бескидах, які так любив. Всюди хотів бути водночас.

Зібрав Павло ЛОЗА
Фото з архіву сім'ї Кертичаків

Мирон Кертичак з Марією Туцькою та Стефаном Колосівським на бескидських полонинах у 2005 році

Гостини в українському ліцеї, фотолабораторія та студентські мандрівки в Карпати

Серед людей, які вплинули на моє життя, я можу назвати, окрім батьків, Мирона Кертичака. Ми з ним майже земляки.

Уперше наші життєві шляхи перетнулися в Лігниць. В тамтешньому українському ліцеї, як у всій Польщі, існувала негласна традиція: за 100 днів до іспитів на атестат зрілості (матури) випускники проводили «стоднівковий бал» (пол. studniówka), до участі в якому запрошували друзів та випускників ліцею. Бував у школі і студент Гданського університету Мирон Кертичак.

Нам, «жовтодзюбам», дуже подобався стиль життя, про який розповідали приїжджі студенти краківських, вроцлавських та гданських вишів. Керівник тодішнього гуртожитку Михайло Бздель удавав, що не помічає «почесних гостей», а куховарки щедро накладали їм їжу. Ми заздрили навіть через те, що цим гостям можна було з цигаркою в руці стояти біля входу до школи.

Старші друзі закликали нас приїжджати до Гданська: розповідали про Молодіжний ярмарок, домітку УСКТ, відкрити чи не цілодобово. Тож ми з

кількома учнями послуухались «гданських агітаторів» з Мироном на чолі.

Доля знову звела нас із ним, коли я вже був студентом Гданського університету. У 80-ті роки Мирон, окрім того, що вчився на факультеті фізики, працював фотокореспондентом місцевої газети. Був не тільки членом Українського суспільно-культурного товариства, а й активістом Соціалістичної спілки польських студентів. Не біймося слова «соціалістична»: інших молодіжних спілок тоді не було.

Громадська активність давала Миронові деякі привілеї. Він мав доступ до фотоматеріалів та плівок, тож усі культурні заходи УСКТ мали шанси на увічнення на світлинах. Завдяки своїм знайомствам Мирон отримав фотолабораторію (цемню, від пол. ciemnia) у підвалі гуртожитку. Там збиралися також українські студенти – не тільки ті, що жили у кампусі на вулиці Полянки, а й з усіх вишів Триміста (Гданська, Сопоту та Гдині). Дами, що сиділи на прохідній гуртожитку, знали, що до Миронової «цемні» в різні пори дня та ночі прибуває безліч людей, зокрема під час

проведення Молодіжного ярмарку. На мою думку, це приміщення у підвалі гуртожитку відіграло не останню роль у тому, що в рядах утвореної в середині 80-х років Секції української культури при Спілці польських студентів було понад 200 українців з Триміста.

Мирон був відданий громадській роботі, пішов цим шляхом і я. Пізніше, вже у 90-ті роки у Варшаві, ми обоє разом із Юрієм Рейтом, Петром Тимоєм, Мирославом Чехом проводили трансформацію Українського суспільно-культурного товариства в Об'єднання українців у Польщі.

Ще одним Мироновим улюбленим заходом був щорічний студентський похід «Рейд Карпати», на організацію якого також мало вплив його членство у студентській спілці. Мандрі молоді гірськими шляхами не припали до смаку верхівці УСКТ, яка вбачала у цьому заході прояви «буржуазного націоналізму». Попри це, одного року до села Білянка прибули аж 250 учасників мандрівки.

Студентська спілка натомість була настільки толерантна, що, коли треба

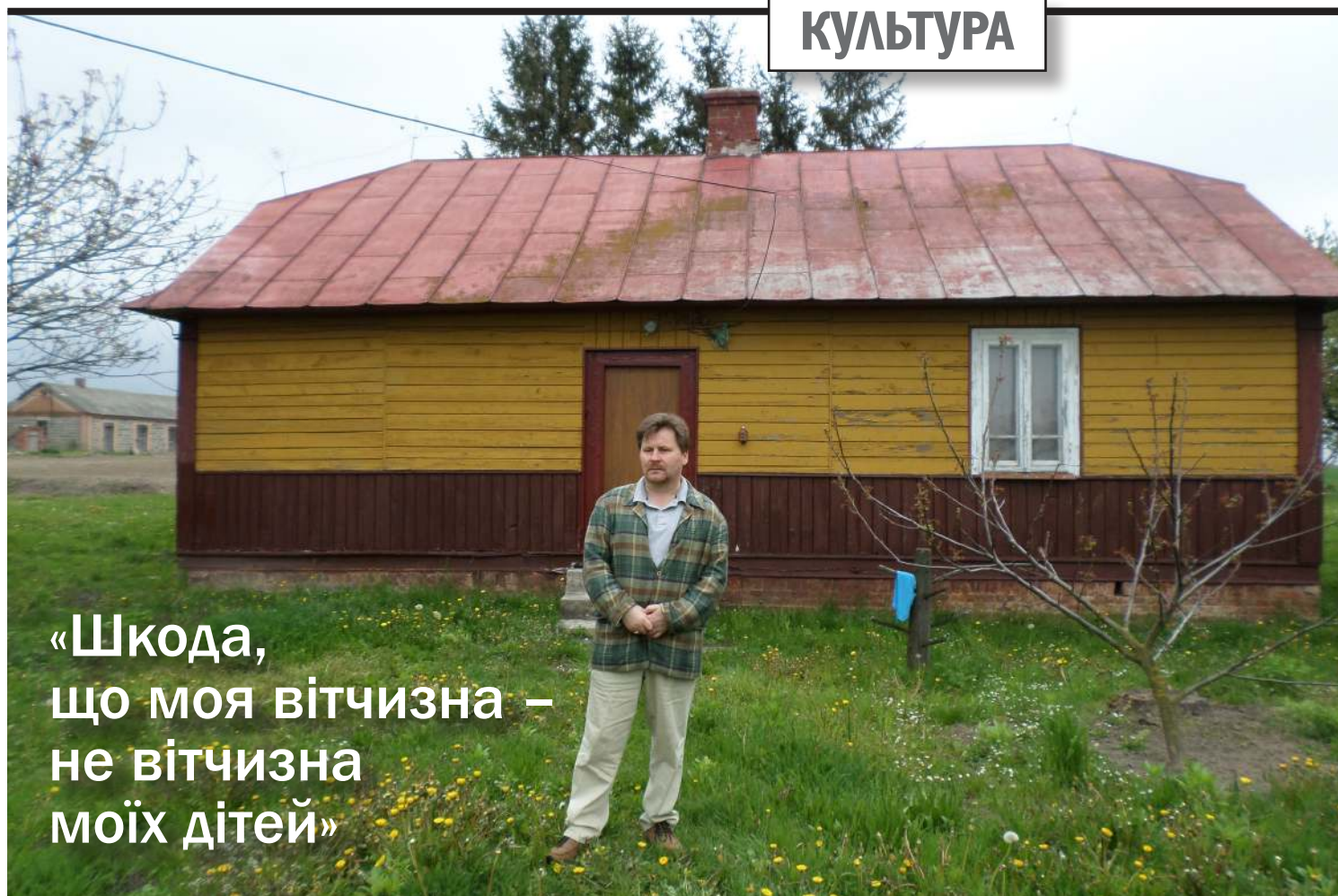
було прогодувати (найчастіше ми пекли на вогні баранчика) та напоїти туристів, отримані від бухгалтерії кошти вписували на квитанціях як витрати на «солоні палички» (пол. paluszki) та мінеральну воду.

Коли я очолив ці туристичні походи після Мирона, один із директорів, побачивши мене якось на вході до управи Спілки, почав сваритися: «Igor, co wyście k... znowu narozgrabiali na tej Chreszczatej?» («Igorе, що ви знову натворили на тій Хрещатій?»). «Та нічого особливого, – відповів я, – поставили хрест, молилися, співали пісень». Служба безпеки не мала як до нас причепитися, бо від часів Мирона мандрівка була офіційним туристичним заходом Спілки польських студентів.

У «варшавському періоді» нашого знайомства були різні сторінки історії ОУП та «Нашого слова». Але нехай цим займаються історики, а участь у всьому цьому Мирона Кертичака – важлива і варта згадки через 15 років після його відходу.

Ігор ЩЕРБА

КУЛЬТУРА

«Шкода,
що моя Вітчизна –
не Вітчизна
моїх дітей»

▲ Ігор Павлюк біля будинку своїх предків на Холмщині

Ігор Павлюк – український письменник, науковець, перекладач. Народився 1 січня 1967 року на Волині. Є науковим співробітником Інституту літератури ім. Тараса Шевченка Національної академії наук України, професором кафедри української преси Львівського національного університету ім. Івана Франка, доктором наук із соціальних комунікацій, членом Національної спілки письменників України та Британського ПЕН-клубу, експертом Українського культурного фонду. Ігор Павлюк – автор більше 2000 публікацій у періодиці, наукових збірниках та багатьох книг різних жанрів, лауреат багатьох літературних премій, зокрема ім. Василя Симоненка, Національної Шевченківської премії («Залізний Мамай»), премії Британського ПЕН-клубу. Творчість письменника включена у шкільну програму для обов'язкового вивчення, твори перекладені численними мовами. Він розповідає, як досліджував свої корені та як його творчість і дослідження пов'язані з Холмщиною.

Розкажіть про те, чому Холмщина займає таке важливе місце у вашій біографії.

Доля розпорядилася так, що я від народження й до 17 років ріс у селі Ужова Рожищенського району на Волині в родині примусових переселенців із королівської Холмщини (із села Кулаковичі Треті Грубешівського повіту Люблінського воєводства) – батьків і дідів моєї мами Надії Вовкотруб (до речі, на Холмщині у 20-30-х роках ХХ століття працював відомий журналіст Панас Вовкотруб – можливо, наш родич). Мама померла через кілька днів після мого народження, а я виховувався у сім'ї батька – корінних волиняків із села Окорськ біля міс-

течка Торчин. Майже вся їхня родина була у 1945 році репресована за участь у національно-визвольній війні, а прадід товаришував із В'ячеславом Липинським.

Я виріс у хаті під іконами, частина з яких привезена моїми дідами і прадідами з їхньої хати на Холмщині, серед яких є відома «Животворна Трійця – Бог Син, Бог Отець і Святий Дух (у вигляді голуба)». Тепер деякі з них у моїй квартирі у Львові.

Чи бували ви коли-небудь на рідній землі ваших предків?

Так, перший раз я відвідав Холмщину у 2000 році у складі делегації культурних діячів з України. Ми були в самому Холмі – із 1237 року столиці держави володимиро-галицького князя Данила Романовича, на місці княжої резиденції, у соборі Різдва Пресвятої Богородиці. Проїжджали повз село моїх предків, але я тоді не знав, як знайти нашу хату.

Знайшов її аж у 2017 році за вказівкою моєї тітки Софії, яка у цій хаті народилася, і з допомогою приятеля з Волині Ігоря Новосада. Відвідав хату, сфотографував, зустрівся з її теперішніми мешканцями. Побував на місцевому цвинтарі, де знайшов могилу своєї прапрапрабабусі Ганни Глузь. Оскільки родина моїх предків була досить заможною, звали їх Королі, то пам'ятник у прапрапрабабусі на той час був дуже добротний, тому і зберігся.

Дивовижні відчуття... Нові власники (честь їм і хвала) дідівської хати зберегли деякі предмети побуту у тому вигляді, в якому вони були майже сто років тому. Щоправда я нічого не взяв звідти, як беруть землю із могили рідних, тільки фотографії, відео... пам'ять серця.

У 2019 році приїхав сюди ще раз із приятелем Ігорем Новосадам та його сином Іваном, ми відвідали і місцевий цвинтар, де покаяються мої предки,

Малюнок
Збігнева
Кресоватого
(Польща)

і службу божу у церкві в Любліні. Відчуваю, як тягне мене сюди пам'ять Роду.

Як починалася ваша наукова діяльність і чого вдалося досягти?

Перше моє наукове дослідження Холмщини я пов'язую із часом, коли з дитячою цікавістю рився у паперовому ящику скрині, яка стояла у нас вдома, і знаходив листи діда Олексія до поляків (Червонки, Серажинського, Міхаловського) – колишніх сусідів у

▲ Біля могили прапрапрабабусі Ганни

холмському селі Кулаковичі Треті. Пан Червонка, як я розумію, став новим власником хати моїх дідів після їхнього примусового виселення.

А коли в 1993 році я почав працювати у Львівській національній науковій бібліотеці України ім. Василя Стефаника як науковець, то при розподілі академічних тем за покликом крові ухопився саме за дослідження преси Холмщини, яка на той час була заархівована.

Протягом десяти років я захистив кандидатську та докторську дисертації, згодом написав низку книг, зокрема «Митець-Влада-Преса: історико-типологічний аналіз», «Українські часописи Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя (1917-1939 рр.)», «Українська легальна преса Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя 1917-1939, 1941-1944 рр.», «Хрестоматія української легальної преси Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя 1917-1939, 1941-1944 рр.», «Діагностика і прогностика брехні: екскурси в теорію квазікомунікації», «Інтимне дихання епохи».

Кого б ви могли згадати з важливих холмщаків?

Наш легендарний Михайло Грушевський народився у Холмі. Тадей Карабавич, польський та український поет, перекладач, літературознавець, головний редактор щорічника «Український літературний провулок», народився у Савині на Холмщині (живе у Польщі). Мій дядько, відомий український письменник Йосип Струцюк, який мешкає в Луцьку, – теж холмшак (народився в українському селі Стрільці на Холмщині). Ще один письменник Володимир Лучук народився в селі Матче Грубешівського повіту, що на Холмщині. Про кожного з них можна написати окрему книгу. Я досліджував біографії холмщаків і багатьох з них вписав у національний літопис у моїх вищезазначених наукових дослідженнях.

У своїй поетичній творчості ви звертаєтесь до Холмщини?

Звісно. Можливо, я б і поетом не став, якби не жив у родині холмщаків. Тому, мені здається, що вся моя творчість (а поезія – це дарування частинки душі), пройнята Холмщиною, Волинню, Україною, цілим світом і Всесвітом, де душа побувала, та котрі пам'ятає – як писав я ще у 1996 році:

*Духи предків приходять
в Купальську ніч.*

Але я вже не їх.

Не пізній.

Духи предків, рідні, пробачте мені.

Ви в моїй лебединій пісні.

Холмщина зіграла важливу роль у становленні і реалізації мене як письменника. Так, у 2013 році вийшла моя поетична збірка польською мовою «Чоловічі ворожіння» («Męskie wróżby») у чудовому перекладі Тадеуша Карабавича. З'являлися публікації моїх віршів у польських літературно-мистецьких журналах. Тобто із Холмщиною безпосередньо пов'язаний мій вихід у світовий мистецько-інформаційний простір.

Мені здається, що тема переселення і зради – дві основні етичні координати моєї творчості. Як боляче покидати свою батьківщину я відчув, коли жив і працював у багатьох країнах світу, серед яких США, Росія, Ірландія, Італія, Німеччина, та ж Польща. Я мав багато привабливих пропозицій, але так і не зміг залишитися на чужині назавсім. ■

Наталія ПАСІЧНИК

Фото з архіву Ігоря Павлюка

▲ Ігор Павлюк: «Ця ікона 18 століття до 1938 року була в церкві села Кулаковичі. Як церкву зруйнували, то вона якимось чином потрапила в музей у Люблін. Вона бачила усіх моїх новонароджених предків, під нею вони вінчалися, а багатьох і у засвіти вона випроводжала»

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

Юрій Андрухович, **«Радіо Ніч»**, Чернівці, Меридіан Черновіц, 2021. – 304 с.

Акустичний роман про альтернативну реальність... А може, книга про любов?

Велике щастя для українських читачів, що, попри пандемію, доволі активно з'являються книжкові новинки. Однією з найбажаніших прем'єр 2021 року став роман «Радіо Ніч» класика сучасної української літератури Юрія Андруховича.

Практично кожна нова книга автора ще до своєї появи вже викликає ажіотаж, обговорення, зацікавлення.

У № 28 «НС» від 18 липня 2018 року у рецензії на попередній роман Андруховича «Коханці Юстиції» ми дали заголовок «Як завжди, усе не просто». Здається таку назву можна було б дати кожній книзі письменника, якого критики вважають чи не найпершим українським постмодерністом. Твори автора, як і презентації його книг, неодмінно несуть у собі безліч закодованих сенсів, подвійних значень, загадок і елементів гри з читачем.

Не є винятком і «Радіо Ніч». Презентація книги відбувалась у прямому ефірі на

«Українському радіо» та на радіо «Культура» у ніч з 12 на 13 грудня. Письменник читав уривки зі свого роману і сам практично втілювався у головного героя свого твору: романтичного колишнього музиканта та революціонера, а тепер нічного радіоведучого Йосипа Ротського.

Головний герой книги — такий же багатосторонній, як і саме письмо Андруховича, як і структура та тематика «Радіо Ночі». Так нам видається при першому знайомстві, коли ми занурюємось в текст, в його мелодику, ритміку. Спочатку він нам може видатись дещо чужорідним, надто складним, але з кожною сторінкою ми втягуємось у магичне плетиво музики і слів.

Йосип Ротський веде свою нічну радіостанцію, на якій ставить старий добрий рок-н-рол, розповідає про своє життя і загалом філософствує на вічні теми. Головний герой — вимушений емігрант, біженець, вигнанець тоталітарного режиму своєї країни, де остання революція зазнала тотального краху, а він як добрий дух цієї революції був змушений тікати.

Про життя Ротського ми також довідуємось від оповідача-біографа, що досліджує долю відомого опозиціонера-музиканта, який своєю грою на клавішах підбадьорював на революційних барикадах людей, давав їм своєю музикою віру у перемогу революції. У тексті жодного разу не вжито слова Україна, вигадані персонажі, території, події тут до болю перегукуються із реальними. Андрухович творить альтернативну історію, щоб ми краще задумались над справжньою, щоб могли уявити, якою була б зараз наша дійсність, якби Майдан 2014 року зрівняли танками, як це відбувається у книзі.

Літературні критики називають «Радіо Ніч» гостросюжетним романом, навіть пригодницьким. Хтось охаракте-

ризував його романом акустичним, через чільне місце музики на його сторінках. Навіть якби критики написали, що «Радіо Ніч» — це фентезі-утопія, така версія також мала би право на існування. Знову ж таки тому, що книга має у собі дуже багато пазлів, але кожен читач укладає їх в такому порядку, який йому більше до вподоби. Відповідно кожен читач і концентруватиметься в «Радіо Ночі» на різних деталях.

Навіть не стопроцентним меломанам може припасти до смаку певна цікавинка книжки. Автор і видавець придумали вийти поза тло тексту і на задній частині обкладинки книги розмістили QR-код, за яким можна знайти та прослухати «Список Ротського», усі треки, що герой ставить протягом своїх нічних ефірів.

Але видається, що і музична лінія твору не є, попри свій романтизм, ключовою.

Насамперед, письмо Андруховича дуже витончене. Його приємно читати. Також на кожній другій сторінці вигукують цитати, які одразу хочеться зафіксувати у пам'яті. Влучність думок, висновків, які робить герой, що окрім екстравагантного втікача, є також дуже уважним спостерігачем навколишнього світу, дуже западають в серце.

Але і не це найбільше захоплює в тексті. Також і не вже звичні для Андруховича відсилання до інших — своїх і чужих — творів, вставляння в тіло роману то п'єси, а то вірша, алюзії на «великі» світові сюжети та історії. Це все безперечно творить чудовий, смачний мікс, який не дає нам ні на хвилину знудитись. Але цей коктейль — не найп'яніший у «Радіо Ночі».

Чи не найбільшою цінністю і задоволенням, отриманими від книги, є «людяність» твору. Тому що, попри авантюрні пригоди Ротського, часто на межі з якоюсь містикою, його поневіряння

реальними та нереальними локаціями, він — дуже ніжний. Звісно, подумавши, усі творчі люди, музиканти такі — чутливі, емоційні, бурхливі. Але тут щось інше. Йосип Ротський проживує більшу половину свого життя, сповнену буремних подій: хороших і поганих, злетів і падінь, але він врешті навчився любити. Так насправді він завжди носив у собі любов, раніше це була любов до музики, до своєї країни. А згодом вона просто трансформувалась у інші види любові: справжню дружню любов до чорного крука Едгара (дуже цікавий персонаж, до речі), а згодом і в любов до жінки, себто вже кохання.

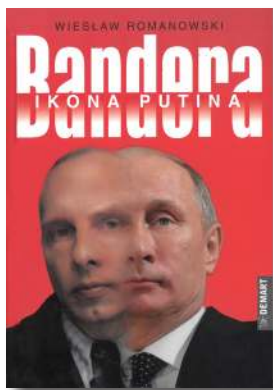
Якщо постаратися відповісти одним реченням, про що роман Андруховича, то можна, мабуть, відповісти: про любов. І додати: про любов і сприйняття себе, своїх похибок, тріщин і недоліків своєї країни та її людей, загалом усіх людей і живих істот, світу, ближнього і чужого, друга і ворога, Бога та диявола.

«Якщо Бог нам батько, то диявол — нерозлучний друг» — такою фразою розпочинає Юрій Андрухович свій роман. І згодом ця думка виринає в тексті у різних місцях, трохи перефразована, видозмінена, переформатована. Але суть її також, мабуть, кожен прочитає по-різному. Якщо кажемо, що «Радіо Ніч» — це книга про любов, то це тоді також книга про ненависть, якщо вона оспівує життя — то і смерть водночас.

Тож «вмикайте» «Радіо Ніч», може, ви там «почуете» щось таке, про що не маю гадки поки ні я, ні інші «слухачі»-читачі, ні, можливо, навіть сам Юрій Андрухович.

Книгу «Радіо Ніч» можна придбати у багатьох українських книгарнях (наприклад, у мережі книгарень «Є») або ж на офіційному сайті «Видавництва 21» ■.

Дарина ПОПІЛЬ

Wiesław Romanowski, **«Bandera ikona Putina»**, Warszawa: DEMART, 2016. – 254 s.

Степан Бандера – «національна ікона» чи «терорист»?

Якось, зайшовши до книгарні, я вирішив зазирнути у відділ історичної літератури. А там ще здалеку побачив напис «BANDERA» крупним шрифтом та червоно-чорні кольори якоїсь книги. Я не зміг оминати це видання. На обкладинці — «дволикий» портрет, створений за допомогою накладання одне на одного обличчя Степана Бандери та Володимира Путіна. Просто чудасія! Ще й доволі провокативний заголовок: «Бандера — ікона Путіна».

Утім, на мою думку, такий ілюстративний матеріал, що має захотити читача взяти до рук книгу, переходить усі межі пристойності, бо ця «бандеро-путінська дволика ікона», може, як це модно говорити тепер у Польщі, «ображати релігійні почуття» окремих людей.

Автор книги, Веслав Романовський, — колишній кореспондент державного телебачення TVP в Україні, автор ре-

портажів про події Революції гідності. Попередником уже згаданого видання була книга «Бандера — терорист із Галичини» (Demart, Warszawa 2012). У передмові до найновішої публікації автор пише, що хотів створити «художню біографію» Степана Бандери та спробувати разом із українцями знайти закінчення спільної трагічної історії, центральною постаттю якої він є. Романовський зазначає, що з «доброзичливим та критичним зацікавленням» книгу сприйняло Об'єднання українців у Польщі. Однак попередню книжку, «Бандера — терорист із Галичини», гостро розкритикувало кресове середовище. Заперечували навіть заголовок — мовляв, Бандера є не лише терористом, а убивцею світового масштабу.

Веслав Романовський самокритично зауважує, що не справився із завданням, яке перед ним поставила перша книга («воно суттєво перевершило мої — не лише інтелектуальні — можливості», пояснює він). Гортаючи друге видання, тобто «Бандера — ікона Путіна», я доходжу висновку, що його наратив треба розділити на дві частини: політичну публіцистику та власне біографію Бандери. У першій із них Романовський згадує події в Україні 2013–2014 років. Вторгнувшись у Крим та на Донбас, Володимир Путін зробив Степана Бандеру виправданням своїх дій — так пояснює журналіст назву книги та її обкладинку. Український націоналіст став для російського президента головним доказом загрози існуванню РФ. Усе це — повтор і продовження пропагандистської війни СРСР, яку використовували для виправдання нападу на Польщу (1939 рік), Угорщину (1956 рік), Чехословаччину (1968 рік).

Як зображує Степана Бандеру Веслав Романовський?

Він був європейцем, починає свою розповідь автор, що, як і багато хто у Європі після I Світової війни, виростав у часи, коли на континенті набирали популярності фашизм та комунізм. Батько Бандери був греко-католицьким священником, який вважав поляків головними ворогами та окупантами Галичини. Відтак Романовський робить висновок, що Бандера став «терористом» не через свідомий вибір, а за збігом обставин та через вплив тодішнього голови Організації українських націоналістів Євгена Коновальця.

Нині ж, задля поточних політичних потреб у Росії маніпулюють постаттю Степана Бандери. Журналіст зауважує, що польська нарація, зокрема та, що походить із кресових середовищ, не надто відрізняється від антиукраїнської пропаганди Кремля; і питає — якщо полякам вдалося примиритися з німцями, чому не можна так само вчинити і з українцями?

Перешкоджає цьому «Код Бандери»: ця постать могла би вже стати призабутою, але вона і далі неочікувано з'являється чи то під час Революції гідності, чи то в сеймових дискусіях про польсько-українське поєднання. Веслав Романовський розповідає, як майданівці, реагуючи на московську пропаганду, стали пишатися тим, що їх називали «бандерівцями», адже це суперечило кремлівському наративу. Парадоксально, убивство Бандери радянським агентом у Мюнхені дало йому своєрідне нове життя, стверджує польський журналіст. Якби цього не сталося, він би, імовірно, і далі мешкав у німецькому місті або переїхав би до США, де швидко став би «політичним пенсіонером».

Загибель українського націоналіста Романовський також змальовує деталь-

но: пише про останній день його життя, про те, як дружина Ярослава підбігла до чоловіка, питаючи: «Степане, що сталося, Степане, скажи...». Це була особиста помста керівника СРСР Микити Хрущова, — зазначає Веслав Романовський. Країни Заходу знали про це; зрештою, автор розповідає про вплив польських, радянських, німецьких, литовських та навіть італійських спецслужб на історію ОУН як у міжвоєнний період, так і під час Холодної війни.

Ставлення СРСР до ідеї української державності можна звести до кількох постатей національно-визвольного руху: це Симон Петлюра, Євген Коновалець, Лев Ребет та Степан Бандера. Чотири людини, чотири вбивства Кремля.

Загалом для створення міфу Бандери вирішальне значення мають два факти: описане вбивство з рук КДБ (Комітет державної безпеки СРСР, рос. Комитет государственной безопасности СССР) та довічне покарання у «варшавському процесі» після вбивства міністра польського уряду Броніслава Перацького, зокрема «мовна» заява Бандери (суддя тоді сказав, що в державних установах говорять лише польською, на що Степан відповів, що знає її, але буде відповідати українською).

Наприкінці книги додані дві фотографії — самого Степана Бандери та поляка, одного з організаторів «червоного терору» Фелікса Держинського — із підписом: «дві ікони політичних ілюзій ХХ століття».

Тож, на мою думку, читачам варто самим ознайомитися з цією публікацією, аби вирішити — чи Степан Бандера є «іконою», чи звичайним «галицьким терористом». ■

Ігор ЩЕРБА

Відійшли...

З сумом повідомляємо, що 28 січня 2021 року на 76-му році життя, несподівано і передчасно відійшов у вічність
бл.п. Ярослав Богун

народжений в с. Тухля Ярославського повіту, виселений з родиною в 1947 році до с. Вопи біля Пененжна. Закінчив український Педагогічний ліцей в Бартошицях та Гданський університет (факультет математики). Працював як вчитель, довгі роки був директором Комплексу професійних шкіл та активним членом УСКТ і ОУП. Був відданий своїй родині, церкві, українській громаді і Україні.

Висловлюємо шире і глибоке співчуття
**товарищі життя Марійці,
доні Камілі з чоловіком і дітьми,
братом з родинами, всім знайомим і близьким.**

Світла Йому пам'ять!

*Управа та члени гданського гуртка ОУП,
церковний хор, парафіяни*

Висловлюємо шире співчуття Стефанії та Едвардові Скрипочкам з родиною з приводу смерті брата

† Романа Василюва

Єднаємось у скорботі і молитві з рідними:

**сестрою Ярославою,
Андрієм та Войтком з родинами.**

Ми з Вами у цей траурний час.
Вічна Йому пам'ять!

*Управа гуртка ОУП
та парафіяни церкви Св. Йосафата в Круклянках*

З сумом сповіщаємо, що 12 січня 2021 року на 91-му році життя упокоївся член нашого гуртка
бл. п. Володимир Миц

уродженець села Диків-Новий, що на Любачівщині. Внаслідок акції «Вісла» був переселений з родиною до Лінова біля Білого Бору. Тут познайомився і згодом одружився зі Стефанією Кардамаш родом з Кречева. Щоб дітям дати можливість вчитись в рідній школі, у 1960 році сім'я переїхала до Білого Бору. У 60-х роках Володимир Миц був членом управи гуртка УСКТ в Білому Борі і співорганізатором тодішніх заходів. Всі його семеро дітей закінчили українську Початкову школу ім. Тараса Шевченка.

Висловлюємо ширі слова співчуття дружині покійного Стефанії й дітям з родинами, особливо Зенонові, невістці Терезі та Ярославові, що активно включаються в громадське й релігійне життя нашої спільноти.

Вічна Йому пам'ять з роду в рід!

Управа і члени гуртка ОУП в Білому Борі

Несподівано і передчасно пішов від нас
† Ярослав Богун
Наш сердечний колега з класу. Ми разом розділяли радість і смуток. Бракуватиме нам Тебе, Ярку, наш друже соколе...
Спільно переживали гарну молодість і спомини минулих зустрічей після матури.
Не забудемо Тебе, Ярку. Спочивай з Богом.
Камілі та всій родині — наше шире співчуття.
Обіймаємо Вас у болю і смутку.

*Однокласники з бартошицького педліцею № 2
(матура 1964 року), Анна Цалка*

1 лютого 2021 року несподівано пішла з життя наша Тітка
† МАРІЯ ГУСАК
(з дому Тхорик)
ВОНА ПОМАГАЛА БАГАТЬОМ ЛЮДЯМ.
Вічна Тобі пам'ять, Тітко Маріє.
Глибоке співчуття Родині.

Роман, Анна і Богдан з родинами

Запрошуємо до єдиного в Польщі Дому золоті осені з українською душею у Пралківцях біля Перемишля

У ньому створені найкращі умови, які відповідають сучасним стандартам. Тут можна знайти затишне місце та всебічну опіку, що створює сімейну атмосферу.

Пропонуємо довгострокову підтримку важко хворим та людям похилого віку, які потребують цілодобового догляду. У нашому Домі — повний спектр якісних послуг:

- ▶ постійний та кваліфікований догляд;
- ▶ повноцінне харчування з урахуванням індивідуальних потреб;
- ▶ терапевтичні та інтеграційні заняття;
- ▶ святкування та культурні заходи;
- ▶ гарні кімнати та зали для спільних зустрічей;
- ▶ прогулянки та поїздки до Перемишля.

Наш персонал — це медичні сестри, фізіотерапевти, масажисти, санітари з досвідом роботи та необхідними знаннями. У Домі цілодобово чергують, щоби за потреби швидко допомогти. Ми проводимо також медичні консультації за участю лікарів. Можна скористатися індивідуальною програмою реабілітації.

Безбар'єрний простір та ліфт дозволяють переміщатися на інвалідних візках та інших пристроях для людей з особливими потребами. Внутрішнє сонячне патіо та великий сад з лавочками призначені для відпочинку мешканців. У будинку знаходиться храм Божого Милосердя, у якому кожного дня проводять богослужіння українською мовою.

Спільнота Сестер служебниць НДМ широко запрошує поселитися разом усіх, хто цього потребує. Для цього потрібно лише оформити документи, які за потреби допоможе підготувати персонал. А оплата, пов'язана з проживанням та доглядом, у нас найнижча серед подібних установ.

**Ekumeniczny Dom Pomocy Społecznej
Prąkowce 231, 37-700 Przemyśl
tel. 16 67 87 773
e-mail: edps.pralkowce@gmail.com**

Наше Слово

Adres: Redakcja "Nasze Slovo", ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa, tel.: prenumerata i reklama — tel./fax 22 677-88-10, redaktor naczelny — 22 677-88-11, sekretarz redakcji — 22 677-84-46, redakcja — 22 677-84-45.

E-mail: redakcja@nasze-slowo.pl, prenumerata@nasze-slowo.pl, ogloszenia@nasze-slowo.pl

Internet: www.nasze-slowo.pl

Kolegium Redakcyjne: Khrystyna Zanyk, Piotr Tyma, Paweł Łoza, Tetiana Daniuchenko, Anastazja Krawczuk, Daryna Popil.

Zespół redakcyjny: redaktor naczelny — Khrystyna Zanyk, zastępca redaktora naczelnego — Paweł Łoza, sekretarz — Tetiana Daniuchenko, redaktorzy — Igor Szerba (Warszawa), Anna Winnicka (Koszalin), Grzegorz Spodarek (Kętrzyn), Katarzyna Komar-Macyńska (Przemyśl), redaktor stylistyczny — Olga Rusina, redaktor techniczny — Olga Michaluk, prenumerata, reklama — Lesia Korostatewycz.

Współpracownicy: Anastazja Krawczuk (Warszawa), Igor Isajew (Warszawa), Stefan Migus (Olsztyn), Piotr Andrusieczko (Kijów), Bogdan Tchórz (Górowo Iławeckie), Ludmiła Łabowicz (Białystok), Oksana Kulczewycz (Legnica), Jerzy Gawryluk (Bielsk Podlaski), Olena Humeniuk (Kijów), Adam Wiewiórka (Legnica), Daryna Popil (Warszawa), Oleksandra Iwaniuk (Warszawa), Zhanna Kuznietsova (Kijów), Ivanna Kyliushyk (Warszawa), Svitlana Melnyk (Kraków), Ivan Kysloshchuk (Lublin), Władysław Graban (Krynica Zdrój), Piotr Wirchniański (Gładyszów).

Wydawca: Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7 03-614 Warszawa, tel.: 22 679-96-77 (sekretariat), 22 677-88-06 (sekretarz Zarządu Głównego),
E-mail: zuwp@post.pl, sekretariat@ukraina.com.pl,

Internet: http://ukraincy.org.pl, http://www.oup.ukraina.com.pl

Fotoskład: Redakcja „Nasze Slovo”

Druk: Drukarnia „Efekt”. **Nakład** 2500 egz.

Pismo dofinansowane ze środków dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat w PLN:

47 1160 2202 0000 0000 5515 6292

Konto bankowe dla wpłat w EURO, CAD:

IBAN: PL47 1160 2202 0000 0000 5515 6292

BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLWXXX

Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat tylko w USD:

IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196

BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLWXXX

Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Poglądy autorów publikacji nie zawsze są zbieżne z poglądami redakcji.

Za wiarygodność faktów odpowiadają autorzy.

Redakcja nie zwraca tekstów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania i zmiany tytułów. Koresponduje z czytelnikami tylko na łamach tygodnika.

Rozpowszechnianie materiałów z „Naszego Słowa” wyłącznie za zgodą redakcji.

Za treść ogłoszeń i reklam redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

„Nasze Slovo” dostępne jest w oddziałach Poczty Polskiej, w kioskach RUCH-u, w wybranych EMPIK-ach oraz w wydaniu internetowym www.eprasa.pl/news/nasze-slowo.

Prenumerata realizowana przez RUCH S.A.:

Zamówienia na prenumeratę można składać bezpośrednio na stronie

www.prenumerata.ruch.com.pl

Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl

lub kontaktując się z Centrum Obsługi Klienta „RUCH” pod numerami: 22 693 70 00 lub 801 800 803 — czynne w dni robocze w godzinach 7⁰⁰ — 17⁰⁰.

Передплата «Нашого слова» на 2021 рік

ПОЛЬЩА

Кількість примірників	Ціна одного примірника в передплаті	Квартал	Пів року	Рік
ЗВИЧАЙНА ПОШТА (PRZESYŁKA EKONOMICZNA)				
1 примірник	4,30 зл + поштові оплати	95,00 зл	190,00 зл	380,00 зл
3 примірники і більше (ціна одного примірника)	4,30 зл без поштових оплат	55,90 зл	111,80 зл	223,60 зл
АВІАПОШТА (PRZESYŁKA PRIORYTETOWA)				
1 примірник	4,30 зл + поштові оплати	110,00 зл	220,00 зл	440,00 зл
10 примірників і більше (ціна одного примірника)	4,30 зл без поштових оплат	55,90 зл	111,80 зл	223,60 зл

ЄВРОПА + УКРАЇНА

Пів року	Рік
АВІАПОШТА	
360,00 зл	720,00 зл
90,00 євро	180,00 євро

КАНАДА

Пів року	Рік
АВІАПОШТА	
360,00 зл	720,00 зл
138,00 дол КАНАД.	275,00 дол КАНАД.

США, АВСТРАЛІЯ

Пів року	Рік
АВІАПОШТА	
360,00 зл	720,00 зл
108,00 дол США	215,00 дол США